

Steinerpedagogiikka ja musiikinopetus

Päivi Ilkka

Maisterintutkielma

Musiikkikasvatus

Musiikin, taiteen ja
kulttuurin
tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Päivi Ilkka	
Työn nimi Steinerpedagogiikka ja musiikinopetus	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2020	Sivumäärä 60
Tiivistelmä <p>Tutkielman tarkoitus on selvittää, mitä steinerkoulun musiikinopettajan työ on käytännössä ja millaisia ovat steinerkoulun musiikinopettajan tärkeimmät ominaisuudet. Tutkimuksen avulla pohdin steinerpedagogiikan ja Lahden steinerkoulun musiikin opetussuunnitelman asettamia perusteita suhteessa steinerkoulun musiikinopetuksen käytänteisiin. Tutkimuskysymykseni ovat 1.Miten steinerpedagogiikka toteutuu steinerkoulujen musiikinopetuksessa? 2.Minkälaiset opetusmenetelmät ja opettajan ominaisuudet ovat tärkeitä steinerpedagogiikassa? ja 3.Minkälaisia ovat steinerpedagogiset opetussisällöt?</p> <p>Steinerpedagogiikalla tarkoitetaan tässä tutkielmassa kasvatustieteilijän Rudolf Steinerein 1900-luvun alussa kehittämää uutta pedagogista metodia, jota opettajat ovat kehittäneet ja soveltaneet läpi vuosikymmenten aina kulloisenkin ajan mukaan. Steinerpedagogiikka perustuu Steinerein ajatuksiin ihmisen kasvusta ja kehityksestä. Steinerpedagogista musiikinopetusta tarkastellaan sekä pedagogisista lähtökohdista että musiikinopetuksen sisältöihin viitaten. Teoreettisena viitekehystenä käytän Rudolf Steinerein omia tutkimuksia, monien tutkijoiden ja steinerpedagogien tekstejä sekä Suomen Steinerkasvatuksen liiton internetsivustoja. Opetussisältöjä ja -menetelmiä tarkastelen Lahden steinerkoulun perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) pohjalta.</p> <p>Tutkimusmenetelmä on laadullinen case study, jossa haastattelin yhtä pitkän uran tehnyttä steinerpedagogista musiikinopettajaa. Aineistonkeruun toteutin sekä kirjallisesti että videopuhelun välityksellä. Tarkoitukseni on tuoda esiin kokeneen steinerkoulun musiikinopettajan kokemuksia opetustyöstään ja opettajaksi kasvun polustaan ja verrata käytännön opetustyöstä kertynyttä kokemusta teoriapohjasta nouseviin teemoihin. Pohdinnassa tarkastelen teoreettisen kirjallisuuskatsauksen ja tutkimusaineistoni välistä yhteyttä sekä esittelen tekemiäni johtopäätöksiä ja tulevia aiheeseen liittyviä tutkimuksia.</p> <p>Steinerkoulun musiikinopettajalta edellytetään aineiston perusteella monipuolista musiikillista osaamista, verkostoitumista alan osaajien kanssa, laaja-alaisia opintoja ja halua kehittää itseään jatkuvasti. Tämä heijastuu työnkuvaan: laaja osaaminen taidekentällä, kyky huomioida oppilaita yksilöllisesti ja tunnistaa tuen tarpeet, sekä monipuolinen ja laaja tietotaito musiikista ja oman työn jatkuva kehittäminen.</p> <p>Steinerpedagogisen opetuksen perustana ovat kirjallisuuden perusteella hyvät vuorovaikutustaidot, luovuus, kyky huomioida oppilaita yksilöllisesti, innostava opetustyyli ja turvallisen ilmapiirin luominen. Toivon työni olevan itselleni ja lukijalle inspiraation lähde sekä apuväline laaja-alaiseen ja ilmiöpohjaiseen opetukseen.</p>	
Asiasanat - Rudolf Steiner, steinerpedagogiikka, steinerkoulu, musiikinopetus, Steiner-opetussuunnitelma, ikäkausiajattelu, vuorovaikutus, ilmiöoppiminen, laaja-alaisuus, lapsen yksilöllinen kohtaaminen,	
Säilytyspaikka - Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RUDOLF STEINER	6
2.1	Steinerkoulun syntyminen ja leviäminen	7
2.2	Rudolf Steiner ja Musiikin olemus	9
3	STEINERPEDAGOGIIKKA	12
3.1	Steinerkoulun ero muista kouluista	13
3.1.1	Oppikirjat	17
3.1.2	Oppimisen arviointi	18
3.1.3	Steinerkoulu ja vanhemmat	18
3.2	Taiteet osana steinerpedagogiikkaa	19
3.3	Ikäkausijattelu	21
3.4	Steiner-opetussuunnitelma	23
4	STEINERPEDAGOGISIA OPETUSMENETELMIÄ JA -KÄYTÄNTÖJÄ	28
4.1	Temperamenttikasvatus	28
4.2	Rytmi	29
4.3	Taideopetus	29
4.4	Leikki, draama ja teatteri	30
5	MUSIIKIN OPETUSSUUNNITELMA LAHDEN STEINERKOULUSSA	31
5.1	Musiikinopetuksesta yleisesti	31
5.2	Vuosiluokat 1-2	34
5.3	Vuosiluokat 3-6	35
5.4	Vuosiluokilla 7-9	36
6	TUTKIMUSMENETELMÄ	38
6.1	Tutkimuskysymys	38
6.2	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	39
6.3	Tutkimuksen luotettavuus	41
6.4	Tutkijan rooli	42
7	TULOKSET	45
7.1	Opettajana steinerkoulussa	45
7.2	Opetusmenetelmät käytännössä	47
7.3	Steinerpedagoginen sisältö	49
7.4	Pedagogiset soittimet	51
7.5	Digitalisaatio osana steinerkoulun musiikinopetusta	53
7.6	Haasteet musiikinopetuksessa	54
8	POHDINTA	57
	Lähteet	60

1 JOHDANTO

Suomessa on yhteensä 26 Steinerkouluja, joissa kaikissa toteutetaan steinerpedagogista opetusmenetelmää. Opetuksen taustalla vaikuttavat vahvasti steinerpedagoginen ajattelu, sille ominaiset muodot ja sisällöt. Kuitenkaan tällä hetkellä Suomessa ei ole tarjolla opettajakoulutusta, josta valmistuisi suoraan steinerpedagogiseksi musiikinopettajaksi. Oma tieni steinerpedagogiseksi musiikinopettajaksi on kulkenut pääasiassa onnekkaan sattuman kautta.

Steinerkoulun musiikinopettajaksi on kaksi polkua: ensimmäinen ja yleisin on suorittaa musiikkikasvatuksen maisteriopinnot, saada töitä steinerkoulusta ja kouluttautua työn ohessa Snellman -korkeakoulussa steinerpedagogiksi, kuten minä teen. Toinen polku on opiskella ensin Snellman -korkeakoulussa steinerpedagogiksi ja sen jälkeen suorittaa musiikkikasvatuksen maisteriopinnot.

Tutkielmassani pyrin selvittämään, miten steinerkoulun musiikinopettajaksi pätevoidytään ja mitä kaikkea steinerkoulun musiikinopettajuus pitää sisällään: minkälaista steinerkoulun musiikinopettajan työ on käytännössä. Steinerpedagogiikka on yhteisöllistä toimintaa, joka vaatii verkostoitumista ja opettajalta aktiivisuutta ottaa itse selvää opetusmenetelmistä. Perinteitä, hiljaista tietoa sekä tietoa metodeista, menetelmistä ja ohjelmistoista on olemassa paljon, mutta opettajan täytyy osata itse etsiä tuota tietoa ja verkostoitua oikeiden ihmisten kanssa.

Aloittaessani työt Lahden steinerkoulun musiikinopettajana minulla oli vahva luotto siihen, että olen oikea henkilö oikeassa paikassa. Ainoat työkalut uuteen työhön ja steinerpedagogiikkaan olivat kuitenkin Lahden steinerkoulun musiikin opetussuunnitelma ja musiikkiluokan runsaat ja laadukkaat soittimet, pullollaan olevat irtonuottivarastot, oppilaiden tekemät vanhat ryhmätyöt ja vihot. Monissa paperisissa irtonuoteissa oli merkintä ”Jyrki Honkonen”. Sain kuulla opettajilta ja nyt jo aikuisilta, entisiltä oppilailta Honkosen olleen valtavan inspiroiva, taitava, monipuolinen ja pitkäaikainen musiikinopettaja Lahden steinerkoulussa. Pohdin

tuolloin, että olisi hienoa päästä haastattelemaan Honkosta hänen opetusmenetelmistään.

Suomessa ei tällä hetkellä ole olemassa koulutusta, josta valmistuisi suoraan steinerkoulun musiikinopettajaksi. Jokainen musiikinopettaja, joka haluaa työskennellä tai päätyy työskentelemään steinerkouluun, muokkaa oman opettajaidentiteettinsä ja opetuskäytäntönsä itse, hyvinkin konkreettisesti. Esimerkiksi valmista opetusmateriaalia ei ole, vaan kukin opettaja valmistaa opetusmateriaalinsa itse omien mielenkiinnonkohteittensa mukaan. Steinerpedagogiikan taustalla vaikuttava vahva yhteisöllisyys on siis läsnä myös opettajuuden rakentumisessa esimerkiksi silloin, kun uudet opettajat verkostoituvat jo kokeneiden steinerpedagogien kanssa etsiessään sopivaa, hyväksi havaittua opetusmateriaalia käytännön opetustyönsä tueksi.

Pro gradu -tutkielmassani haastattelen steinerkouluissa 27-vuotisen opetusuran tehnyttä musiikinopettaja Jyrki Honkosta. Hänen opettajaksi kasvun polkunsa on ollut hyvin omanlaisensa, mielenkiintoinen ja erilainenkin: toimittuaan neljällä eri vuosikymmenellä Suomen ja maailman steinerpedagogiikan musiikinopetuskentällä hän on nähnyt ja kokenut paljon ja ollut rakentamassa monia uusia asioita – viimeisimpänä TVT- opetusta ja sen haltuunottoa.

Oma polkuni steinerkoulun musiikinopettajaksi näyttää kulkevan erilaisten musiikkiopintojen kautta ensin musiikinopettajaksi ja sitten steinerpedagogiksi. Musiikinopettajat ovat usein opiskelleet musiikkia läpi elämän, kuten minäkin. Opiskelin monipuolisesti musiikkia, jonka jälkeen suoritin varhaisiän musiikkikasvattajan musiikkipedagogiopinnot ammattikorkeakoulussa, musiikkiterapiaopintoja avoimessa yliopistossa sekä musiikkikasvatuksen maisteriopinnot yliopistossa, jotka antavat lopulta musiikinopettajan kelpoisuuden. Opiskelin samalla sivuaineena erityispedagogiikan perusopinnot, jotka tarjoavat paljon työkaluja nimenomaan steinerpedagogiikassa keskeiseen lapsen yksilölliseen kohtaamiseen ja huomioimiseen. Steinerkoulussa olevan työpaikkani kautta saan koulutusta vielä Snellman -korkeakoulussa steinerpedagogiksi.

Ikäkausiajattelu on steinerpedagogiikassa kaiken keskiössä. Opetus etenee vuodenvuorokierroon, juhlien ja traditioiden tahdittamana. Juhlia, tapahtumia ja koko koulun yhteisiä perinteitä onkin steinerkouluissa selvästi paljon enemmän kuin tavallisissa kouluissa. Juhlat rytmittävät osaltaan vuodenvuorokierroa ja tuovat musiikinopetukseenkin omaa sisältöään, kun perinteisten kevät- ja joulujuhlien lisäksi juhlaesityksiä valmistellaan pitkin vuotta. Juhlat rytmittävät vuodenvuorokierroa, kohottavat tunnelmaa ja vahvistavat kouluyhteisöä.

Steinerkouluissa on käytössä erityisiä pedagogisia soittimia, kuten pentatoninen huilu ja lyyra, sekä myöhemmin diatoninen huilu ja kantele. Steinerpedagogiikalle perinteisten soitinten lisäksi käytössä ovat toki tavalliset koulusoittimet, bändisoittimet ja äänentoistolaitteet sekä pädit ja oppilaiden omat älylaitteet, joita käytetään kuitenkin pääasiassa yläluokilla ja lukiossa. Vaikka steinerkoulun opetussuunnitelman perusteella erilaisten sähköisten opetusmenetelmien kehittämishankkeet, opetusmateriaalien pilvipalveluiden ja digitaalisten opetuspelien hyödyntäminen soveltuvat luontevimmin yläluokille (Lahden Rudolf Steinerkoulun perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 24), muutti kevään 2020 koronaepidemia opetuskäytänteitä rajusti. Epidemia ja siitä seuranneiden etäopetusjärjestelyiden mukanaan tuoma valtava opetuksen digiloikka pakotti myös steinerkoulut ottamaan älylaitteet ja -sovellukset käyttöön suuressa mittakaavassa melkein yhdessä yössä. Digitalisaatiosta osana steinerkoulun musiikinopetusta kerron enemmän tutkielmani tulostuloksissa.

Steinerkoulun musiikinopetukseen liittyvä tietotaito, opetusmateriaalit, perinteiset työtavat, ohjelmisto ja kurssien rakentaminen itselleni, koululle sekä oppilaille sopivaksi on sellaista työtä, josta pitää ottaa itse selvää esimerkiksi verkostoitumalla muiden steinerkoulun musiikinopettajien kanssa. Steinerpedagogisen filosofian mukaan tekemällä oppii – myös opettaja! Steinerkouluissa on käytössä paljon musiikkia ja valmiita nuotteja, jotka ovat nimenomaan steinerkouluille suunnattuja. Monet niistä ovat lähtöisin Saksasta, jossa ovat steinerkoululiikkeen juuret. Steinerkoulun historiasta kerron lisää kirjallisuuskatsauksen toisessa luvussa.

Paalasmaa (2019) tuo esille, että suomalaisissa steinerkouluissa noudatetaan niin yleistä valtakunnallista opetussuunnitelmaa kuin steinerkoulun omaa valtakunnallista ja kansainvälistä opetussuunnitelmaa. Valtakunnallisen perusopetuksen ja steinerpedagogisen opetussuunnitelman erot ovat olleet ennen suurempia, mutta valtakunnallinen opetussuunnitelma on siirtynyt vähä vähältä toteuttamaan samoja metodeja, jota steinerkouluissa on toteutettu jo alusta lähtien, Suomessa vuodesta 1955 asti. Steinerkoulujen erityispiirteitä, jotka nykyisin ovat tuttuja myös peruskouluissa, ovat esimerkiksi sanallinen arviointi, leirikoulut, TET -jaksot, yhtenäiskoulu, pehmeä lasku opetukseen ja yleisestikin elämyksellinen opetus. (Paalasmaa 2019, 47.) Steinerkoulun perinteisessä opetusmetodissa oppiaineet nivoutuvat toisiinsa ja oppiminen on laaja-alaista, ilmiöpohjaista ja oppiainerajoja ylittävää luonnostaan, jota uusi perusopetuksen uusi opetussuunnitelma korostaa. Siksi koen, että tutkimuksesta olisi paljon hyötyä peruskouluissakin työskenteleville musiikinopettajille.

Steinerkoulun opettajan keskeisimpinä kriteereinä Paalasmaa (2019) katsoo olevan opettajan aito kiinnostus itsensä kehittämiseen ja elinikäisen oppimisen idean ymmärtämiseen. Steinerpedagogiikan kehittyminen perustuu siihen, että opettaja ymmärtää ihmistä, siis itseään ja muita, mutta varsinkin lapsen ja nuoren kehitystä. Opettaja tulisi olla siis luova opetustaiteilija. Steiner itse halusi opettajien olevan vapaita ja itsenäisiä opettajapersonallisuuksia. Hän on luonnehtinut opettajan ammatin kultaisia sääntöjä tietyin periaattein ja ihantein: opettajan tulee olla aloitteellinen ja aidosti kiinnostunut kaikesta, myös jokaisen lapsen asioista, olivatpa ne kuinka pieniä tahansa. Opettajan tulee Steinerin periaatteiden mukaan pyrkiä jatkuvasti totuuteen ja välttää sisäistä vanhenemista. Eikä opettaja saa olla missään tapauksessa lannistava tai hapan. (Paalasmaa 2019, 138-139.)

Steinerpedagogiikkaa on tutkittu paljon, sekä siihen liittyviä metodeja ja opettajuutta. Musiikin osuus on jäänyt kuitenkin hyvin vähäiseksi. Markku Niinivirta (2017) käsitteli väitöskirjassaan Snellman-korkeakoulusta valmistuneiden steinerkoulun luokanopettajien kertomuksia tiestään opettajuuteen. Omassa tutkielmassani pohdin

samaa opettajaksi kasvun teemaa. Tuomas Yläkotila (2012) käsitteli pro gradu -tutkielmassaan steinerkieltenopettajien käsityksiä opettajuudesta, kun taas Elli Majjala (2008) toteutti etnografisen tapaustutkimuksen kuvataiteen opetuksesta steinerkoulussa. Mira Korhonen (2006) teki puolestaan tutkimuksen musiikintunneista peruskoulun ja steinerkoulun neljännellä luokalla aiheenaan ”levyraatia vai itsensä ilmaisua?”. Olli-Taavetti Kankkunen (2018) tutkii väitöskirjassaan kuuntelukasvatusta suomalaisessa perusopetuksessa, joka on myös yksi keskeisistä teemoista steinerkoulun musiikinopetuksessa. Maikki Haapalan (2004) tutkielmassa ”Opettaja - opetustaiteilija” tutkitaan kokemuksia ja perusteluja taiteen integroimisesta opetukseen steinerpedagogisessa taidekasvatuksessa. Omassa tutkimuksessani viittaan myös opettajiin opetustaiteilijoina.

2 RUDOLF STEINER

Rudolf Joseph Lorenz Steiner syntyi vaatimattomiin olosuhteisiin vuonna 1861 Kraljevecissa, joka oli silloisen Itävallan keisarikunnan unkarilaista aluetta, kertoo Paalasmaa (2019). Nykyään alue sijaitsee Kroatiassa, Unkarin rajalla. Steinerin vanhemmat halusivat kuitenkin tarjota hänelle edellytykset parhaaseen mahdolliseen koulutukseen, joten Steiner suoritti ylioppilastutkinnon, opiskeli Wienin teknillisessä korkeakoulussa luonnontieteitä ja filosofiaa Wienin yliopistossa. Opiskelunsa hän rahoitti toimimalla kotiopettajana. Hän toimi Weimarissa Goethen luonnontieteellisten tutkimusten kokoajana ja toimittajana 1882-1897. Vuonna 1891 Steiner väitteli filosofian tohtoriksi väitöskirjallaan ”Totuus ja tiede” sekä julkaisi yhden pääteoksistaan, Vapauden filosofia vuonna 1894. (Paalasmaa 2019, 99-100.)

Vapauden filosofia oli Steinerille itselleen tärkeä työ, johon hän viittasikin usein myöhemmässä tuotannossaan. Steinerpedagogiikassa ”Vapauden filosofia” -teos on pysynyt ajankohtaisimpana kaikesta Steinerin tuotannosta. Siinä hahmottuu parhaiten Steinerin käsitys eettisyydestä sekä tietoteoria, johon nykyinen steinerpedagogiikkakin nojaa. (Paalasmaa 2019, 107.)

Steinerillä ei ollut omia lapsia, mutta hän oli naimisissa kaksi kertaa. 1900-luvun alussa Steiner kiinnostui ihmisen ja maailman henkisestä kehityksestä ja alkoi pitää puheita ja esitelmää julkisesti. Hän liittyi teosofiseen seuraan, mutta erosi liikkeestä myöhemmin, mikä johti 1912 *antroposofisen seuran* perustamiseen. Teosofia painottui vuosisadan alussa enemmän buddhalaisuuteen ja hindulaisuuteen ja Steiner itse oli enemmän kristinuskon kannalla. (Paalasmaa 2019, 100.)

Steiner suunnitteli ja rakennutti ensimmäisen maailmansodan aikaan *Gotheanumin* Sveitsiin, jossa toimi Steinerin perustama *Vapaa hengentieteellinen korkeakoulu*. Korkeakoulun tehtävä oli kehittää antroposofiaa monipuolisesti. Rakennus itsessään oli myös alkusysäys uudelle arkkitehtuurisuuntaukselle. Gotheanum kuitenkin tuhopoltettiin vuonna 1922. (Paalasmaa 2019, 101.)

Steinerin kirjallinen tuotteliaisuus on ollut valtavaa, toteaa Paalasmaa (2019). Hän on kirjoittanut noin 350 teosta, jotka sisältävät yli 6000 muistiinpantua esitelmää, sekä kirjoiksi kirjoitettuja tai artikkeleista koottuja teoksia noin 40 kappaletta. Moni Steinerin teorioista koetaan vieraiksi nykykulttuurissa, sillä hänen ajatuksensa jälleensyntymisestä ja teorit henkisen maailman tasoista ovat varsinkin länsimaiselle kulttuurille vieraita. Steinerpedagogiikka onkin menestynein ja ehdottomasti tunnetuin käytännön sovellus, joka pohjaa Steinerin ajatuksiin. (Paalasmaa 2019, 100, 102.)

Muita Steinerin edelleen käytössä olevia käytännön sovelluksia Paalasmaa (2019, 101-102) luettelee: antroposofinen lääketiede, hoitopedagogiikka, biodynaaminen viljely, liikuntataide eurytmia, gotheanistinen arkkitehtuuri, sekä yhteisöpankit ja uskonnon piirissä kristiyhteisö. Gotheanistinen arkkitehtuuri on orgaanista arkkitehtuuria ja laajennettua funktionalismia, jonka lähtökohtana ovat sekä luonto että ihminen. Sitä edusti luonnollisesti ensimmäinen Gotheanum, eli vapaa hengentieteellinen korkeakoulu, ja samaa arkkitehtonista tyyliisuuntaa edustavat nykyään muun muassa Lahden, Tampereen ja Vantaan steinerkoulut sekä Snellman-korkeakoulun ekoateljee- ja taidetalorakennukset. (Paalasmaa 2019, 66-67.)

2.1 Steinerkoulun syntyminen ja leviäminen

Maailman ensimmäisen steinerkoulun, *Freie Waldorfschulen*, perusti Waldorf-Astoria-tehdasyhtymän johtaja Emil Molt vuonna 1919 Saksaan Stuttgartiin, tupakkatehtaansa työntekijöiden lapsille. Molt pyysi Steineria suunnittelemaan ja toteuttamaan lapsille koulun kuultuaan Steinerin esitelmiä ja hänen pitämiään puheita. (Paalasmaa 2019, 100.) Steiner loi sellaisen pedagogisen metodin, jolla oppilaille pystyttiin heidän taustoistaan huolimatta antamaan hyvä yleissivistys, valmiudet toimia itsenäisesti ja aktiivisesti sekä antamaan oppilaille realistinen kuva heidän omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan (Dahlström & Teräsvirta 2014, 181.) Maailmalla steinerpedagogiikkaa nimitetään waldorfpedagogiikaksi ja kouluja Waldorf - kouluiksi johtuen ensimmäisen steinerkoulun nimestä "Waldorf-Astoria", toteaa Paalasmaa (2019). Uudesta koulusta muodostuikin koulujen uudistusliike. Se oli 12-

luokkainen yhtenäiskoulu, jossa Steiner sai toteuttaa omaa, uutta pedagogiikkaansa, jota hän oli esitellyt jo vuonna 1907 ilmestyneessä teoksessaan ”Lapsen kasvatus hengentieteen kannalta”. (Paalasmaa 2019, 100.)

Freie Waldorfschulen eli suomeksi Vapaa Waldorfkoulu pyrki olemaan mahdollisimman itsenäinen suhteessa talouteen, yhteiskuntaan ja viranomaisiin, kuvaa Paalasmaa (2019). Opetus rakennettiin koulun omista lähtökohdista eli siitä, mitä on ihminen ja mitä on hyvä kasvatus, eikä valtiovallan tai talous- ja työelämän tarpeista käsin. Steiner kritisoi vahvasti silloista kapitalistista yhteiskuntaa ja oli sitä mieltä, että henkinen elämä, erityisesti kasvatus ja opetus, tulisi pelastaa talouselämältä. ”Ihminen ei ole yhteiskuntaa varten, vaan yhteiskunta on ihmistä varten”. (Paalasmaa 2019, 114-115.)

Steiner yritti saada koulunuudistusliikettään läpi jo ennen ensimmäistä maailmansotaa, toteaa Paalasmaa (2019) Steinerin elämäntyöstä kirjoittaessaan. Yhteiskunnallinen tilanne vaati Steinerin mielestä uudistusta, jossa vapaus, veljeys ja tasa-arvo painottuisivat niille kuuluvilla osa-alueilla. Ennen Saksan kansalaisosialistista kautta Waldorf -koululiike levisi nopeasti pitkin Eurooppaa. Hitler kuitenkin kielsi kaikki steinerkoulut Saksassa vuonna 1938. Yksilöllisyyttä korostava steinerpedagogiikka oli vahvassa ristiriidassa niiden kasvatukseen liittyvien näkemysten ja periaatteiden kanssa, joita kansallissosialistinen liike ihanoi. (Paalasmaa 2019, 103-104.)

Toisen maailmansodan jälkeen steinerkoululiike aloitti nopean levittäytymisen myös Euroopan ulkopuolisiin maihin, jatkaa Paalasmaa (2019). Monissa niissä maissa, joissa rotusorto oli tuolloin ongelmana, steinerkoulut joutuivat kuitenkin hankaluuksiin: mustat ja valkoiset lapset haluttiin pitää eri kouluissa, eikä samassa kuten steinerkoulut olisivat halunneet. Steinerkoulujen ja steinerpedagogiikan laaja levinneisyys niin globaalisti kuin kulttuurisestikin kertoo jotain sen inhimillisyydestä ja yleismaailmallisuudesta ja siitä ettei pedagogiikan toteuttaminen ole sidoksissa uskontoon, elämänkatsomukseen, kansalaisuuteen, maailmankäsitykseen tai kulttuuriin. Nykypäivänä steinerkoulut ovat levinneet laajalle ympäri maailmaa,

myös buddhalaisten ja islamilaisten kulttuurien vaikutusalueille. (Paalasmaa 2019, 104.) Jopa Havaijin kolmella eri saarella on omat Waldorf -koulunsa. Vuonna 2020 kouluja toimii ympäri maailman noin tuhat ja uusia kouluja perustetaan koko ajan (vrt. Paalasmaa 2019).

Suomen ensimmäinen steinerkoulu perustettiin Helsinkiin vuonna 1955, toteaa Paalasmaa (2019). Nykyään samaisessa Helsingin Rudolf Steiner -koulussa on noin tuhat oppilasta sekä omat rakennukset ja linjat äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuville. Seuraavaksi omat koulunsa saivat Lahti ja Tampere, ja 1977 Suomen eduskunta säätö näitä kouluja koskevan steinerkoululain. Siitä alkoi suuri steinerkoulujen perustamisbuumi. Pääkaupunkiseudun ainoaan steinerkouluun oli vuonna 1980 pyrkimässä 600 uutta lasta ensimmäiselle luokalle, joten uusille steinerkouluille oli selvästi tarvetta. Suurin osa Suomen steinerkouluista perustettiin 1980-luvulla. (Paalasmaa 2019, 104-105.)

Seuraava steinerkoulujen perustusaalto oli 2000-luvun alussa, kun Joensuu, Kymenlaakso, Porvoo ja Vihti saivat omat steinerkoulunsa, jotka tosin muodollisesti aloittivat toimintansa kotiopetusryhminä, jatkaa Paalasmaa (2019). Vaikka hallituspuolueiden ylivarovainen ja nuiva suhtautuminen yksityiskoulujen perustamiseen onkin haitannut näiden koulujen alkutaivalta, on kaikilla Suomen steinerkouluilla nykyään virallinen opetuksenjärjestämislupa ja valtion taloudellinen tuki. (Paalasmaa 2019, 106.) Nykyisin ei ole olemassa enää erillistä steinerkoululakia, vaan kaikki Suomen koulut noudattavat yhteistä lainsäädäntöä eli perusopetuslakia ja lukiolakia (katso luku 3.4). Lisäksi Opetushallituksen laatimat opetussuunnitelman perusteet perusopetukseen ja lukiolle ovat käytössä myös steinerkouluissa. (Paalasmaa 2019, 47-48.)

2.2 Rudolf Steiner ja Musiikin olemus

Steiner uppoutui aina täydellä energialla aiheisiinsa ja työskenteli usein läpi yön nukkumatta lainkaan, analysoi Paalasmaa (2019). Hän oli akateemiselle maailmalle

hankala tapaus, sillä hänen loppumaton energiansa ja mielenkiintonsa tutkia eri asioita tekivät hänestä lopulta lähes kaikkien alojen asiantuntijan ja pian eri alojen ihmiset – niin lääkärit, maanviljelijät, taiteilijat kuin papitkin – pyysivät Steineriltä virikkeitä omalle alalleen. (Paalasmaa 2019, 101-102.)

Steiner tutki myös paljon musiikkia. Hän oli erityisen ihastunut 1800-luvun filosofin Schopenhauerin ajatuksiin taiteesta, sillä hän antoi taiteille ja varsinkin musiikille aivan erityisen aseman ihmisen elämässä (Steiner 1906; Steiner 1984, 5). Esitelmässään Steiner tuo julki Schopenhauerin ajatuksia siitä, kuinka fyysisessä maailmassa kaiken perustalla on sävel ja kaikki mitä näkyvässä maailmassa on, edustaa tiettyä henkisen maailman säveltä (Steiner 1906; Steiner 1984, 8-9).

Musiikin olemus on vuonna 1975 julkaistu kokoelmateos Rudolf Steinerin vuonna 1906 pitämistä esitelmistä (Steiner 1984). Esitelmiä on neljä, ja niiden aiheet ovat joko kokonaan musiikista tai sivuavat musiikkia. Teoksen suomentajan ja alkusanojen kirjoittajan Risto Suurlan mielestä Steinerin kirjoitusten käsitteleminen edellyttää lukijalta perustietoja antroposofiasta. (Steiner 1906; Steiner 1984.) Steinerin tekstejä onkin kuvattu usein raskaiksi. ”Steinerin pedagogiset kirjoitukset ja esitelmät – kunhan niihin ei suhtauduta dogmeina, mistä Steiner usein varoitti – voivat yhä herättää lukijassa innoittavia oivalluksia” (Paalasmaa 2019, 102-103).

Ensimmäisessä esitelmässä Steinerin (1906; 1984) teemoja ovat ihmissielun henkinen kehitys, henkinen maailma sfäärien musiikin maailmana, maallinen musiikki korkeammassa maailmoissa koetun jälkisointuna ja duurin ja mollin syvempi merkitys. Toisessa esitelmässä Steiner esittelee Goethen ja Schopenhauerin käsityksiä taiteen merkityksestä. Muita teemoja ovat ihmisen kolme tietoisuustilaa, ihmissielu henkisessä maailmassa, sfäärien musiikin kokeminen valveisessa unessa, maallinen musiikki tietoisena muistona henkisiltä elämyksiltä ja yhteyksien tiedostaminen henkisen kehityksen avulla. (Steiner 1906; Steiner 1984.)

”Kun muusikko säveltää, hän ei voi jäljitellä mitään. Hänen täytyy hakea sielustaan musikaalisen luomisen motiivit. Mistä hän ne hakee, selviää, kun viittaamme niihin maailmoihin, joita aistein ei voi havaita. Meidän täytyy tutkia sitä, minkä laatuista korkeammat maailmat itseasiassa ovat. Ihminen voi avautua sellaisille sielussaan lepäville taipumuksille,

jotka tavallisesti nukkuvat. Samoin kuin sokeana syntyneille leikkauksen kautta fyysinen maailma tulee näkyväksi, voivat myös ihmisten sisäiset orgaanit avautua tiedostamaan korkeampaa henkistä maailmaa". (Steiner 1906; Steiner 1984, 7.)

Kolmas esitelmä käsittelee puolestaan musikaalista ja matemaattista lahjakkuutta Bachin ja Bernoullin suvuissa. Steiner pohtii myös yksilön sudetta perittyihin kykyihin, ihmisolemuksen kehitystä menneinä aikakausina sekä kuulo-, puhe- ja tasapainoainin kehityksestä. Neljännessä esitelmässä Steiner kertoo Goethen näkemyksistä taiteesta ja Schopenhauerin näkemyksistä musiikin erityisestä merkityksestä, sekä näiden ajatusten kehittymisestä Richard Wagnerilla. Esitelmässä pohditaan myös musiikin merkitystä käsiteltynä hengentieteen kannalta ja alempien olemuspuolten muuntumisesta muusiikin vaikutuksesta. (Steiner 1906; Steiner 1984.)

3 STEINERPEDAGOGIIKKA

Steinerpedagogiikka perustuu nimensäkin mukaan Steinerin ajatuksiin ihmisen kasvusta ja kehityksestä. Opettajat läpi vuosikymmenten ovat kehittäneet pedagogiikkaa edelleen ja soveltaneet sitä aina kulloisenkin ajan mukaan. (Paalasmaa 2019, 121.) Steinerkasvatuksessa ihmisen yksilöllisyys on yksi keskeisistä teemoista. Sen lisäksi, että ihminen on perimänsä ja ympäristötekijöidensä tuote, hän on myös yksilö: fyysinen, henkinen ja sielullinen olento. Steinerpedagogiikassa ihminen jaetaan neljään eri tasoon, joita ovat fyysinen, elollinen, tajunnallinen ja itsetajunnallinen taso. Steinerin näkemysten perusteella painopiste ihmisen kasvussa siirtyy aina seuraavalle tasolle sitä mukaa, kun ihminen kasvaa ja kehittyy. (Paalasmaa 2019, 121-124.)

Steinerpedagogiikassa painottuu Lahden steinerkoulun opetussuunnitelmassa (LRSK 2016) holistinen ja kokemuksellinen, esteettinen ja taiteellinen, aktiivinen tai toimintasuuntautunut oppiminen, ikäkausioppiminen sekä unen aikainen tiedon syventyminen. Oppiminen on kokemista yksin ja yhdessä. Se on tekemistä ja ajattelemista, suunnittelua ja prosessien arvioimista monipuolisesti, jolloin oppilaan oma aktiivisuus oppimisessa korostuu. Oppimisen tavoitteet tulevat oppilaalle tutuiksi, kun niitä tarkastellaan ja määritellään yhdessä opettajan kanssa ja näin motivaatio ja energia saadaan suunnattua oppimisen kannalta relevantteihin asioihin. (Lahden Rudolf Steinerkoulun perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 9.) Steinerpedagogiikassa oppiminen on myös kokemaan oppimista. Sisäistääkseen uuden asian tehokkaasti, opiskelijan täytyy löytää oppisisältöjen ja omin kokemustensa välille yhteys. (Marton & Booth 1997, 210.)

Steinerpedagogiikassa lähestytään opetettavia asioita kokonaisuudesta käsin, painottaa Paalasmaa (2019). Samaa aihetta käsitellään mahdollisimman laajasti ja monessa oppiaineessa, jotta oppilas saa kokonaisvaltaisen käsityksen oppimastaan. Esimerkiksi luonnontieteitä lähestytään ensin laajempina ilmiöinä. Uusiin asioihin tutustutaan ensin eläytymällä, eli tekemällä kokeita. Oppilas havainnoi asioita itse haistellen, maistellen ja kosketellen ja vasta ylemmillä luokilla opetellaan kaavoja ja tieteellisiä käsitteitä. Ilmiökeskeisessä opetuksessa etsitään vastauksia kysymyksiin

ensin itse, sillä näistä havainnoista voidaan johtaa useimmat maailman lainalaisuudet ja säännönmukaisuudet. (Paalasmaa 2019, 58-59.)

Samanlaista menetelmiä käytetään myös musiikinopetuksessa. Musiikkia käsitellään ensin ilmiönä, mahdollisimman monipuolisesti (katso luku 7.3). Kuuntelu, fyysinen kokeminen ja aistiminen sekä sitä kautta musiikillisten elementtien ymmärtäminen ovat polku musiikillistenkin kaavojen ja käsitteiden ymmärtämiseen. Tekemällä oppiminen, toiminnallisuus ja vuorovaikutus lisääntyvät, kun taidetta ja oppimisympäristöjä laajennetaan (Paalasmaa 2019, 52).

3.1 Steinerkoulun ero muista kouluista

Steinerkoulun keskeisin tavoite on vapauten kasvaminen, korostaa Paalasmaa (2019). Tämä ei tarkoita vapaata kasvatusta: vapaus ei ole menetelmä vaan päämäärä. Oppilaille ei tarjota mitään tiettyä maailmankatsomusta, vaan pyrkimyksenä on, että jokainen yksilö luo itse oman maailmankuvansa ja päämääränsä. Opetuksessa noudatetaan uskonnollisesti, puoluepoliittisesti ja katsomuksellisesti sitoutumatonta kantaa. Tavoitteena on sellaisten itsenäisten ja vapaiden ajattelijoiden kasvattaminen, jotka ymmärtävän oman toimintansa syyt ja seuraukset. Steinerkoulun perimmäisenä päämääränä on siis vapaaksi, sosiaaliseksi ja vastuulliseksi ihmiseksi kasvaminen. (Paalasmaa 2019, 115-116.)

”Vapaa toiminta on ajateltavissa vain eettisen individualismin pohjalta” (Rudolf Steiner 1980, 111).

Steinerkasvatuksen liitto (2020) esittää, että kiireettömyys, turvallisuus sekä rauha opetuksessa ja koulupäivissä tukevat ihmis- ja lapsilähtöistä ajattelua, jonka päämääränä ei ole sopeuttaa uusia tehokkaita yksilöitä tehokkaaseen yhteiskuntaan. Ihminen ymmärretään kokonaisuutena: kaikista voi kasvaa luovia, aloitekykyisiä ja rohkeita yksilöitä. Suurin ero steinerkoulun ja niin sanotun tavallisen koulun välillä on pedagogiikka. Steinerkouluissa opetussuunnitelma on inhimillinen ja siinä painottuvat perinteisten älyn ja ajattelun, tiedon ja taidon lisäksi *tunne* ja *tahto*.

Mielikuvitus ja yksilöllisyys ovat tärkeämpiä arvoja kuin se, että on nopea, tehokas ja paras. (Steinerkasvatus 2020.)

Steinerkoulussa pääasiallisina työtapoina LRSK perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) mainitaan toiminnallisuus, kokemuksellisuus, monipuolisuus, elämyksellisyys ja moniaistisuus. Opetuksessa suositetaan yhteistoiminnallisuutta ja oppilasta aktivoivia työtapoja, kuten draamaa, leikkiä, tarinoita ja satuja. Opetus on mielikuvitusta kehittävää ja tutkivaa. Opettajat valitsevat opetuksensa toteutukseen sellaisia työtapoja, jotka vaikuttavat kokonaisvaltaisesti oppilaan hyvinvointiin, eri ikäkausiin ja erilaisiin oppimistilanteisiin. Opetusta eheytetään oppiaineiden integraation avulla ja oppilaan yksilöllisyys huomioidaan eriyttämällä opetusta tarpeen mukaan. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 24-25.)

”Elää rakkaudessa toimintaan ja antaa toisten elää ymmärtäen heidän tahtonsa on vapaiden ihmisten perussääntö” (Rudolf Steiner 1980, 112).

Lähtökohta kaikelle toiminnallisuudelle opetuksessa on kuitenkin vahva vuorovaikutus: vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä, luokan sisällä ja kouluyhteisössä. Vuorovaikutustaitoja opetellaan aktiivisesti läpi koulutaipaleen. Voidaan ajatella, että ihmisen minuus syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Gergen 2009, 204). Anttila (2017) taas on sitä mieltä, että ihmisten välinen vuorovaikutus ei ole kontekstista riippuvainen ja perustuu osallistujien väliseen hierarkia- tai valtasuhteeseen. Koulujen luokkaympäristöissä asetelma on jo valmiiksi sellainen, jossa sekä opettajalla että oppilailla on käytössä useita eri rooleja. (Anttila 2017.)

Yksi vuorovaikutuskeinosta on keskustelu, joka on yksi vaikuttavimmista tavoista opettaa, sillä se aktivoi opiskelijan osallistumaan (Kazepides 2010, 89.) Kauppila (2007) korostaa, että dialogin periaate kuuluu aitoon vuorovaikutukseen ja opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus perustuu tasa-arvoisuudelle (Kauppila 2007, 29.) Steinerpedagogiikassa korostuvat sekä tasa-arvo että oppilaslähtöisyys. Silloin kun keskustelu on oppilaslähtöistä, on opetuksen sisältö yhtä tärkeää kuin vuorovaikutus ja oppilas saa kokemuksen oman aktiivisuuden merkityksestä keskustelijana (Rauste-

von Wright, von Wright & Soini 2003, 33.) Opettajan tulee myös harjoittaa ja ylläpitää kuuntelun taitoaan (katso luku 7.1). Opettajan - ja oppilaan -kuuntelutaito, jossa kuuntelija viivästyttää omia tunteitaan ja ajatuksiaan keskittyäkseen toisen kuuntelemiseen, ja ilmein ja elein osoittaa aitoa kiinnostusta toisen sanomaan voi määritellä empaattiseksi kuunteluksi. (Stenberg 2011, 72.) Tietoinen kuunteleminen edellyttää hiljentymistä, esittää van Gelder (2006). Jotta voisimme aidosti kuunnella, meidän on kyettävä olemaan itse hiljaa. Sen lisäksi, että kuunteleminen toisiin keskittyvä on sosiaalinen toiminto, se on myös sisäistä toimintaa. (van Gelder 2006, 50.)

Paalasmaa (2019) muistuttaa, että steinerkoulussa opettaja on luova opetustaiteilija, joka toimii omasta ihmiskäsityksestä, persoonasta ja yksilöllisyydestä käsin (katso luku 7.1). Opettaja pyrkii saamaan jokaisesta opetustilanteesta taiteellisen tapahtuman, jolloin kaikki opetukseenkin liittyvät yksityiskohdat ovat kunkin opettajan yksilöllisyyden varassa. Steinerkouluissa opettajan vapaus ja vastuu on suuri (katso luku 7.1). Opettajan tulee kuitenkin noudattaa steinerkoulun julkilausuttuihin perusajatuksiin perustuvaa käytännön kasvatusta ja opetustyötä. Opettajan täytyy pystyä järkevästi perustelemaan oma pedagoginen toimintansa. (Paalasmaa 2019, 116-117.)

”Kasvatus ei ole tiedettä, se on taidetta” (Rudolf Steiner 31.8.1919; Dahlström & Teräsvirta 2014, 154).

Jokaisella opettajalla on LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) perusteella vastuu oman opetusryhmänsä oppimisesta, toiminnasta ja hyvinvoinnista, joihin vaikuttavat opettajan oma asenne, pedagogiset ratkaisut ja ohjausote (katso luku 5.1). Opettajan tehtäviin kuuluvat myös oppilaiden oppimisen, työskentelyn ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen. Steinerkoulun opettaja huomioi jokaisen oppilaan yksilönä: yksilön arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu, mahdollisten vaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä oppilaiden ohjaaminen ja tukeminen ovat opettajan tehtäviä (katso luku 7.1). (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 36.)

”Luova opettaja on sivistynyt ihmettelijä” (Paalasmaa 2019, 140).

Steinerkouluissa jokainen koulupäivä aloitetaan kaikilla luokka-asteilla luokanopettajajohtoisesti päivänavauksella, kertovat Dahlström ja Teräsvirta (2014). Se on koko luokan ja opettajan yhteinen taiteellinen päivän aloitus. Yhdessä laulaminen, lausuminen ja leikkiminen virittävät oppilaat aktiivisen oppimisen tilaan. Steinerkouluissa on käytössä perinteinen aamuruno, jonka koko luokka lausuu aamuisin yhteen ääneen. Runoon liittyy usein liikkeitä ja se lausutaan seisten. Runo pysyy samana koko kouluvuoden. Musiikin osuus luokkien aamunavauksissa on suuri. Yleensä niihin liittyy huilunsoittoa tai laulua. Aamun avaukseen kuuluu myös rytmisen osuus, joka sisältää kunkin luokan ikäkauteen sopivia peruselementtejä, joihin opettaja lisää uusia, vaativampia harjoituksia tilanteen mukaan (katso luku 7.2). (Dahlström & Teräsvirta 2014, 76.)

Steinerkouluissa oppimisympäristö pyritään luomaan turvalliseksi, kiireettömäksi ja rauhalliseksi. Uusikylä (2005) korostaa luovan oppimisprosessin hautomisen ja kypsytelyn merkitystä: hyvään opiskeluun liittyy niin sisäinen motivaatio kuin kyky nauttia tekemästään (Uusikylä 2005, 48, 52). Steinerkouluissa oppimisympäristöt ovatkin esteettisesti kauniita ja lasta innostavia, ja luokkahuoneet on sisustettu konkreettisesti opetettavan asian mukaisesti. Esimerkiksi kolmannella luokalla luokkahuoneesta löytyy vanhoihin ammatteihin liittyvää esineistöä ja tarvekaluja, jotka läsnäolollaan konkretisoivat lapselle aihealueen paljon paremmin, kuin pelkät kirjan kuvat tekisivät.

Steinerkoulut pyrkivät antamaan myös yleisen koululaitoksen käyttöön kokemuksensa ja pedagogiset virikkeensä, lisää Steinerkasvatuksen liitto (2020). Steinerkoulu on kiinnostunut maailmasta ja sen ilmiöistä ja pyrkimyksenä onkin molemminpuolinen - steinerkoulun ja yleisen koululaitoksen - rikastava yhteistyö. Steinerkoulujen opettajat ovat aktiivisia opettajien koulutuspäivien, opettajankoulutuslaitosten, kesäyliopistojen sekä kansalais- ja työväenopistojen luennoitsijoina. Steinerkoulujen opettajat osallistuvat paljon erilaisiin kasvatustieteiden seminaareihin kiinnostuneina kuulijoina. Steinerkouluissa käy myös laajasti ryhmiä vierailmassa. (Steinerkasvatus 2020.)

3.1.1 Oppikirjat

Steinerkoulussa oppilaat tekevät oppikirjansa itse, kertoo Paalasmaa (2019). Kouluissa on käytössä niin kutsuttu steinervihko, eli valkoinen A4 kokoinen vihko, johon oppilas työstää oppiaineksen kirjoittamalla ja kuvittamalla taidokkaasti. Kun oppilaat kokoavat vihkoihin tiivistelmät, esseet, käsitekartat ja piirrookset, tulevat asiat henkilökohtaisemmiksi kuin valmiin kirjan tekstit ja kuvat. Oppilaat oppivat omatoimiseksi muun muassa tiedonhankinnan suhteen ja sitä kautta luovat henkilökohtaisen suhteen käsiteltyihin aiheisiin. (Paalasmaa 2019, 62.)

Steinerkouluissa ei ole olemassa valmiita opetusmateriaalia, vaan opettajat valmistavat materiaalinsa itse LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2019) korostetaan (katso luku 7.3). Vuosikymmeniä steinerkouluissa opettaneilla opettajilla onkin valtavat määrät materiaalia opetuksensa tueksi: runoja, tarinoita, näytelmiä, lauluja ja kuvia. Opettaja valmistaa opetuksensa niin, että pystyy opettamaan tarvittaessa ilman muistiinpanoja. Näin opettaja ei ole pelkästään valmiin aineiston toimeenpanija, vaan kyse on oppilaan ja opettajan yhteisestä oppimisesta. Kun opetettava asia on opettajalla vielä sisäisen aktiivisuuden kohteena syntytilassa, se herättää myös oppilaissa innostusta, kiinnostusta ja aktiivisuutta. Opetusmenetelmällä pyritään innostuksen pedagogiikkaan. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma, 2016, 29.)

”Oppimista ei saa kontrolloida liikaa tilanteeseen tuoduilla säännöillä ja kahlehtivilla käytännöillä. Opiskelijan tulee itse kokeilla, saada vaikutelmia ja voida tehdä itse johtopäätöksiä” (Kauppila, 2007, 29.)

Oppikirjoja voidaan käyttää kuitenkin opettajan oman harkinnan mukaan joissakin aineissa, kuten vieraisissa kielissä ja matematiikassa, huomauttaa Paalasmaa (2019). Oppikirjojen käytössä on opettaja-, luokka- ja koulukohtaista vaihtelua. Opettaja voi valita käyttävänsä enemmän oppikirjoja, kunhan opetuksen taustalla on luova prosessi ja opettajan on valmistellut tuntinsa itse (katso luku 7.3). Valmis työvihko ei kuitenkaan ole jakson onnistumisen tai epäonnistumisen mittari - vaan näkyvä osa oppilaan omakohtaista oppimisprosessia. Kirjallisuutta käytetään steinerkouluissa

paljon lisämateriaalina sekä erilaisten esitelmien ja ryhmätöiden tekemisessä. (Paalasmaa 2019, 62.)

3.1.2 Oppimisen arviointi

Paalasmaa (2019) kertoo, että numerotodistuksen sijaan oppilaat saavat kirjalliset lausunnot läpi koko kouluajan. Lausunnot ovat luonteeltaan kannustavia, kuvailevia, yksilöllisiä ja opetussuunnitelman osaamisen kriteereihin ja oppilaan omaan osaamiseen suhteutettuja. Arvioinnin tarkoituksena on oppilaan kehityksen tukeminen ja kehittämiskohdat, mutta ei oppilaiden paremmuusjärjestykseen laittaminen. Lapsi saa myös opettajan kirjoittaman, vertauskuvallisen runon itsestään. (Paalasmaa 2019, 65.) Numeroarvostelut tulevat Opetushallituksen ohjeistusten mukaisesti kirjallisen arvioinnin rinnalle. Arvioinnin painopiste on kuitenkin aina oppimista edistävässä arvioinnissa (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 44).

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) muistutetaan, että arviointi on steinerkoulussa myös opettajien oman itsearviointin ja tehdyn työn reflektoinnin väline. Opettaja voi arvioinnin perusteella saadun tiedon mukaan suunnata omaa opetustaan paremmin oppilaiden tarpeiden mukaiseksi (katso luku 7.2). Tämä luo myös perustan opetuksen eriyttämiselle ja auttaa opettajaa tunnistamaan oppilaiden tuen tarpeita. Lisäksi opetuksen järjestäjä on velvollinen seuraamaan oppimisen arvioinnin periaatteiden toteutumista kouluissa ja tukee arvioinnin kehittämistä. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma, 2016, 44.)

3.1.3 Steinerkoulu ja vanhemmat

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmasta (2016) ilmenee, että steinerkoulut ovat yleensä vanhempien perustamia. Kodin ja koulun yhteistyö on erittäin tiivistä ja myös monipuolista. Vanhemmat tekevät aktiivista talkootyötä koulun tapahtumissa ja retkissä. Vanhemmat hyödyntävät usein omaa ammattiaan ja verkostojaan koulun toiminnassa ja ovat aktiivisesti mukana järjestämässä juhlia, myyjäisiä,

vanhempainiltoja ja esimerkiksi vierailuja vanhempien työpaikoille. Yksityisinä opetuksen järjestäjinä toimivissa steinerkouluissa vanhempien rooli myös koulun johtokuntatyössä eli hallitustyössä on keskeinen. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 37.)

Lapsi saattaa opiskella parhaimmillaan samassa luokkayhteisössä 13 vuotta, Dahlström ja Teräsvirta (2014) muistuttavat. Tuona aikana myös luokan vanhempien ryhmästä muodostuu oma tiivis yhteisönsä, josta saa tukea ja innostusta kasvatustyöhön. Vanhempainilloissa kaikki aikuiset – opettajat ja vanhemmat – pohtivat tasa-arvoisesti kunkin ikäkauden tunnuspiirteitä tiedostaen, että niistä selviämiseen ei ole olemassa yhtä ainoata mallia tai tapaa. (Dahlström & Teräsvirta 2014, 54.) Steinerkouluissa vanhempainiltoja onkin huomattavan paljon enemmän kuin tavallisissa kouluissa.

Steinerkasvatuksen liitto (2020) korostaa, että koulu on lähes kaikille vanhemmille tietoinen valinta ja osalle oppilaista se oma lähikoulu. Sen johdosta koulu saattaa olla selkeämmin ”meidän juttu” eli jotain, mitä vanhemmat haluavat edistää ja tukea. Perusopetus on Suomessa ilmaista, mutta koska Steinerkoulut ovat yksityisen opetuksenjärjestäjän ylläpitämiä kouluja, ne saavat valtiolta oppilaskohtaisen valtionosuuden. Vain muutamissa kunnissa yksityisen opetuksenjärjestäjän kouluja tuetaan, kuten kunnallisia kouluja. Siitä syystä vanhemmat maksavat steinerkoululle vapaaehtoisia tukimaksuja, jotka vaihtelevat kouluittain 25-125 euroon kuukaudessa. Jäsenmaksut, kannatusyhdistysten varainhankinta ja vanhempien taloudellinen tuki on koulujen toiminnalle välttämätöntä. (Steinerkasvatus 2020.)

3.2 Taiteet osana steinerpedagogiikkaa

Steinerpedagogiikassa ihminen nähdään luovana ja taidetta tarvitsevana ihmisenä. Pedagogiikassa korostetaan oppilaan luovuuden ja mielikuvituksen tärkeyttä: jotta ihminen voi tehdä muutoksia, tai muuttaa maailmaa, täytyy hänen pystyä näkemään valmis työ tai tilanne mielessään. Vaatii luovuutta ja mielikuvitusta eläytyä ja ajatella

tilanteita nykyhetkeä pidemmälle. Steinerkoulussa oppilaille on mahdollisuus opiskella taiteen, tiedon ja taidon alueilla kaikkien lukuvuosien ajan tasapainoisesti. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 19.) ”Koko kouluajan jatkuva yleistaitteellinen lähestymistapa opetuksessa sekä monipuolinen taiteellinen harjoittelu ja työskentely harmonisoivat oppilaan kokonaispersoonallisuutta ja kehittävät hänen arvostelukykyään” (Dahlström & Teräsvirta 2014, 152).

Steinerkoulu tarjoaa opiskelijoille monipuoliset taito- ja taideaineet, ja tämä onkin yksi pedagogiikan lähtökohdista, kertoo Steinerkasvatuksen liitto (2020). Taidevälineissä on tärkeää hyvä laatu ja ekologisuus heti alusta lähtien. Ensimmäisinä vuosina oppilaat käyttävät maalauksessa ja piirtämisessä värejä, joilla taitotasostaan riippumatta lapsi saa työn värisävyt hehkumaan kauniisti. Lyijykynien sijaan pienet oppilaat käyttävät vihkotyöskentelyssä värikkäitä mehiläisvahaliituja. Muovailuvahana pienemmillä oppilaille käytetään aitoa mehiläisvahaa ja isommilla oppilaille aitoa savea. Musiikissa soittimien äänen laatuun ja sävyyn kiinnitetään paljon huomiota. Puiset soittimet, kuten lyyrat, huilut ja kanteleet soivat pehmeästi ja kauniisti niin pienten kuin isompien soittajien käsissä (katso luku 7.4). Alaluokilla musiikissa käytetään paljon pentatoniikkaa, joka lisää entuudestaan oppilaan kokemusta harmoniasta. Käsitöissä aloitetaan heti ensimmäisellä luokalla neulomaan aidolla villalangalla ja neulomisessa käytetään puisia neulepuikkoja. (Steinerkasvatus 2020.)

”Kaikki on taiteen läpäisemää” (Dahlström & Teräsvirta 2014,152).

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) kerrotaan, että steinerkouluissa taidekasvatuksella pyritään kehittämään oppilaiden arvostelukykyä. Heitä opetetaan huomaamaan laadullisia eroja eri taiteiden välillä. Sen lisäksi, että steinerkouluissa on erillisiä taideaineita, pidetään taidetta tärkeänä imaisun välineenä ja työtapana kaikissa oppiaineissa. Se on monipuolinen opetusmenetelmä ja työtapa ja merkittävä osa koulun ilmapiiriä. Koko steinerpedagoginen opetustapa on elämyksellistä, oppilaan mielikuvitusta ja ajattelua herättävää. Kysymys on siis koko opetuksen taiteellistamisesta, ei vain erillisten taideaineiden määrästä tai laadusta. Alkuopetuksessa taidetta on tarinankerronta: luokanopettaja kertoo satuja ja tarinoita,

elämyksellisesti ja värikkäästi, joita oppilas vahvistaa luomalla mielikuvituksellaan sisäisiä kuvia. Oppilaat myös näyttelevät tapahtumia oman ymmärryksensä ja muistinsa pohjalta. Alaluokilla käytetään opetuskuvia, joiden avulla oppilaat opettelevat lukemaan ja laskemaan sekä neulomaan ja piirtämään. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 25-26.)

3.3 Ikäkausiajattelu

Eri tasot eli kaudet ovat steinerpedagogiikassa erittäin tärkeässä roolissa. Nämä kaudet ovat tutkimuksessanikin usein esille tulevat herkkyykskausi ja ikäkausiopetus, ja ikäkausiopetuksessa keskeiset seitsenvuotiskaudet. Seitsenvuotiskaudet perustuvat opetuksen etenemiseen lapsen kehityksen mukaan. Eli ihmisen *tajuisen, itsetajuisen* sekä *fyysisen* puolen erotteluun aina tasolta toiselle, Steinerkasvatuksen liitto (2020) täsmentää. Puhutaan vapauden filosofiasta, tarkemmin eettisen individualismin teoriasta, tietoteoriasta, ihmiskäsityksestä ja arvoista. (Steinerkasvatus 2020.) Rawson ja Richter (2006, 20) lisäävät, että antroposofia on tietoteoreettisena ja ihmiskäsityksellisenä perustana steinerpedagogiikassa, mutta sen sisältöjä ei opeteta koulussa.

Ikäkausiopetus eli niin sanotut *seitsenvuotiskaudet*, perustuvat steinerpedagogiikan *ihmiskäsitykseen*. Steinerkasvatuksen liitto (2020) jatkaa, että sen mukaan ihmisen eri alueet (elollinen, fyysinen, tajuinen, itsetajuinen) kehittyvät eri vaiheissa ja suunnilleen samaan aikaan. *Ikäkausipedagogiikan* mukaan opetuksen sisällöt ja menetelmät muuttuvat sitä mukaa kun lapsi muuttuu ja kehittyy. (Steinerkasvatus 2020).

Ensimmäinen seitsenvuotiskausi, 0-6/7 vuotta on fyysisen ruumiin kehityskausi. Lapsi kasvaa ja kehittyy matkimalla ympäristöään. Hän oppii puhumaan jäljittelemällä esikuviaan eli aikuisia. (Steiner 2004, 13-14.) Eletään niin sanotun konkreettisen ajattelun vaihetta, jolloin keskiössä on ympäristön aistiminen ja mielikuviutus ja ajattelu eivät ole vielä eriytyneet (Paalasmaa 2019, 127).

”Lapsen varhaisimpana ikäkautena on erikoisen tärkeää, että sellaiset kasvatukseen kuin esim. lastenlaulut vaikuttavat aisteihin niin kauniin rytmikkäästi kuin mahdollista. Sisältöön ei tarvitse kiinnittää niin paljon huomiota kuin kauniiseen melodiaan. Mitä virkistävämmin jokin vaikuttaa silmään tai korvaan, sen parempi. Ei pidä liioin väheksyä sitä elimiä muotoavaa voimaa, mikä on musiikin rytmin mukaan suoritetuilla tanssiliikkeillä”. (Rudolf Steiner 2004, 11.)

Tämä vaihe on toiminnallisuuden eli *tahdon* kasvatuksen päävaihe, Paalasmaa (2019) täsmentää. Lapsi aistii vahvasti ympäristöään ja imee siitä vaikutteita: värejä, muotoja, sekä ihmisiä ja heidän käytöstään. Pienen lapsen arvomaailmassa on tärkeätä, että hän saa kokemuksen siitä, että *maailma on hyvä*. Jäljittelyn ja leikin lisäksi Steiner korosti ilon, vilpittömän rakkauden, lämmön ja mielihyvän tärkeyttä pienelle lapselle. (Paalasmaa 2019, 127.)

Toinen seitsenvuotiskausi, 6/7–13/14 vuotta, on elämänruumiin kehityskausi (Steiner 2004, 17), jonka kehittymisen päävaihe osuu koulukypsyyden ja murrosiän välille. Silloin kasvupainopiste siirtyy emotionaaliseen kehitykseen *tunne-elämän* alueelle. Opetussisällöt muunnetaan luovasti eläviksi mielikuviksi ja suositaan vertauskuvia, joiden avulla lapsen omaa mielikuvitusta pyritään aktivoimaan. (Paalasmaa 2019, 128.)

Paalasmaa (2019) esittää, että steinerpedagogiikassa usein esiintyvä yhdeksän vuoden taite tarkoittaa sitä, että lapsi alkaa alitajuisesti kyseenalaistamaan auktoriteetteja. Kokonaisvaltainen lapsenomaisuus alkaa heikentymään ja lapsen yksilöllisyys alkaa hiljalleen vahvistumaan. Murrosikää lähestyttäessä opetuksessa huomioidaan uusi *kriittinen asenne* ja kyky ajatella syyseuraus suhteilla, sillä lähestyttäessä kahdettatoista ikävuotta lapsen ajattelu muuttuu käsitteellisesti kirkkaammaksi. Opettaja pyrkii olemaan luotettava ja luonnollinen auktoriteetti, sillä lapselle on tärkeää, että hän voi turvata aikuiseen. Alaluokilla oppilaille korostetaan myös, että *maailma on kaunis*. (Paalasmaa 2019, 128-129.)

Kolmas kehitysvaihe, 13/14–18/21 vuotta, on sielunruumiin kehityskausi. Ja sielunruumis kypsyy sukukypsyyden myötä, jolloin ihminen on myös kypsä muodostamaan omat ajatuksensa asioista, jotka hän aikaisemmin on oppinut.

Kypsään ajatteluun liittyy myös kunnioitusta sitä kohtaan, mitä toiset ovat ajatelleet. (Steiner 2004, 27.)

”Ihmiselle ei voi tehdä suurempaa vahinkoa kuin pakottaa hänen arvostelukykynsä liian varhain esiin. Arvostella voi vasta, kun on riittävästi kerännyt ainesta voidakseen arvostella ja vertailla asioita...Nuorella ihmisellä tulisi olla tarve ensin oppia ja tutkia ja sitten vasta arvostella.” (Rudolf Steiner 2004, 27.)

Murrosiästä täysi-ikäisyyteen painottuu *ajattelun kehittyminen*, Paalasmaa (2019) jatkaa. Opettajalla on asiantuntijarooli ja murrosikäisen tunnekuohunta asettaa haasteita kasvattajalle. Nuori elää minuutensa löytämisen aikaa. Nuorella korostuu omakohtainen ajattelu ja ajattelun alueen sivistyksessä pyritään korostamaan totuuden arvoa. *Maailma on tosi*. Opetuksen pyrkimyksenä on tukea erityisesti totuudellisuutta, arvostelukykyyn kehitystä, ajattelun elävyyttä ja johdonmukaisuutta. Asioita pyritään tarkastelemaan monesta eri näkökulmasta ja työskentely on itsenäisempää ja analyttisempää kuin aiemmin. (Paalasmaa 2019, 129-130.)

3.4 Steiner-opetussuunnitelma

Nykyisin kaikille Suomen peruskouluille on yhteinen lainsäädäntö, eikä erillistä steinerkoululakia enää ole, Paalasmaa (2019) täsmentää (katso luku 2.1). Steinerkoulut noudattavat samaa perusopetuslakia ja lukiolakia, Opetushallituksen laatimaa opetussuunnitelmaa sekä paikallista opetussuunnitelmaa ja siihen perustuvaa vuosisuunnitelmaa, kuten kaikki muutkin Suomen koulut. Steinerkoulut tekivät valtakunnallista pedagogista yhteistyötä viimeisimmässä opetussuunnitelmauudistuksessa ja Opetushallituksen perusteiden pohjalta muotoiltiin kouluille avuksi steinerpedagoginen opetussuunnitelmanko. Steinerkoulut tekevät kuitenkin itse omat opetussuunnitelmansa (katso luku 5), sillä jokainen steinerkoulu pyrkii olemaan itsenäinen ja vapaa kulttuurilaitos (Paalasmaa 2019, 48-49.)

Steinerkasvatuksen liitto (2020) huomauttaa, että steinerkoulut noudattavat valtioneuvoston asetuksella säädettyä tuntijakoa, jossa on säädetty eri oppiaineiden vähimmäismäärät. Steinerkoulujen oppiaineiden erityispiirteistä johtuen

kokonaistuntimäärä on suurempi. Opetushallituksen valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteissa on säädetty muutamia steinerkouluja koskevia poikkeuksia ja järjestämisluvuissa on säädetty, että perusopetuksessa noudatetaan erityistä kasvatusopillista (steinerpedagogiikka) järjestelmää. (Steinerkasvatus 2020.)

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) täsmennetään, että ikäkausipedagoginen tulkinta korostuu steinerkouluissa erityisesti tieto- ja viestintäteknologiassa (tv-taidot). Tietoteknologiaa käytetään opetuksessa lapsen ikävaihe huomioiden ja suositetaan oppilasta aktivoivia ja osallistavia tapoja. Opetuksessa painotetaan teknologian välinearvoa pyrittäessä kohti itseisarvoa, hyvää elämää (katso luku 7.5). (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 19.) Tulevaisuudentutkimuksen professori Markku Wilenius näkee, että digitalisaatiossa on paljon positiivista voimaa ja se myös kytkee ihmisiä toisiinsa, jatkaa Paalasmaa (2019). Wilenius kysyykin, voisiko kouluissa digitaalisen kommunikaation muuttaa kaksisuuntaisemmaksi ja dialogisemmaksi, jolloin se voisi tukea ihmisen perustarpeita: uuden oppimista, luovuutta ja vaikuttamista. (Paalasmaa 2019, 181.)

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) arvoperustassa korostetaan, että koulun ilmapiiri ja arviointikulttuuri tukevat luovuutta sekä kannustavat oppimiseen yrittämisen ja erehtymisen kautta. Koulussa huomioidaan lahjakkuudet opetuksessa. Lahjakkuutta ja luovuutta tuetaan, ja pyritään kehittämään oppilaita eettisesti. Lahjakkuus voi ilmetä monitaitoisuutena tai olla taitoa musiikissa, kielissä, liikunnassa tai vaikka sosiaalisessa kanssakäymisessä. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 6.)

Steinerpedagogiikassa lapsuutta kunnioitetaan ja siihen liitetään korostetusti ikäkausipedagoginen ajattelu. Oppilas ei ole pieni aikuinen, eikä lapsuutta pidetä vain välivaiheena kohti aikuisuutta, huomautetaan LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016). Lapsilähtöisyys näkyy steinerkouluissa toiminnallisuutena ja aktiivisuutena Lapsilähtöisyydellä pyritään ymmärtämään ja opetus halutaan rakentaa lasta aktivoivaksi sen mukaan, mitä lapsen ja nuoren ikä- ja kehitysvaiheesta tiedetään tai havaitaan käytännössä. Lapsilähtöisyys ei siis tarkoita

vapaata kasvatusta tai lapsen itsensä varaan jättämistä. Jokaisen lapsen henkistä vapautta kunnioitetaan, eikä lapsia kasvateta ennalta määrättyyn muottiin. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 6.)

*”Vapaa toiminta ei sulje pois moraalisia sääntöjä vaan päinvastoin sisällyttää ne piiriinsä”
Steiner 1980, 111”*

Kevät 2020 on ollut koronaepidemian lisäksi myös lukion uuden opetussuunnitelman suunnittelu-aikaa. Musiikin oppiaineen sisällöt eivät eroa lukiossa suuresti valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta. Steinerlukioissa on tarjolla opiskelijoille omat steinerkurssit, joita tavallisissa kouluissa ei ole. Esimerkiksi musiikin steinerkurssi on länsimaisen musiikin historian kurssi, joka uuden opetussuunnitelman mukaisestikin toteutetaan moduulina, jossa on mukana kyseisen kurssin kannalta yhteneviä muita kursseja.

Tässä tutkimuksessa perehdyn kuitenkin enemmän steinerkoulun perusopetuksen opetussuunnitelman musiikin oppiaineeseen, kuin steinerkoulun yleiseen opetussuunnitelmaan tai lukion opetussuunnitelmaan. Tutkimukseni kannalta ei ole oleellista, onko mainittu erikseen perusopetuksen ja lukio-opetuksen opetussuunnitelmat. Steinerkoulut ovat pääasiassa yhtenäiskouluja, jolloin musiikin opettaja opettaa musiikkia ensimmäiseltä luokalta viimeiselle luokalle. Opetussisällöissä on toki eroja peruskoulun ja lukion välillä, mutta tärkeämpää on pedagogiikan asettamat raamit ja opetusmenetelmät, jotka toteutuvat pääpiirteissään samanlaisina läpi koulutaipaleen.

Seuraavalla sivulla on mukaelmani Lahden steinerkoulun seinällä olevasta steinerkoulun luokanopettaja Marianne Sädekosken alkuperäisteoksesta ”Steinerops pääpiirteissään”. Oma versionni maalauksesta havainnollistaa steinerkoulun opetussuunnitelmaa pelkistetyksi. Alkuperäinen maalaus on värikkäämpi ja rönsyilevämpi. Keskellä puuta kulkevat luokka-asteet, vasemmalla on kunkin luokka-asteen tärkein ajatus ja oikealla lueteltuna tarkempia opetussisältöjä, joita steinerkouluissa toteutetaan. Sieltä voi löytää yllättäviä sisällöllisiä asioita, kuten arkkitehtuuri, solmut tai legendat, jotka kaikki kuuluvat steinerkoulujen

oppisisältöihin. Kaiken keskiössä ovat Steinerin ihmiskäsityksen seitsenvuotiskausien perusajatukset siitä, kuinka maailma on hyvä, kaunis ja tosi.

	YO	
Tulevaisuus	12	Taidehistoria, ympäristöekologia, maailman historia, päättötyö, kulttuurimatka, näytelmä, arkkitehtuuri,
Omat ajatukset	11	Parzifal, työharjoittelu, Keskiaika, filosofia, kulttuurimaantiede,
Merkitys	10	ympäristö ja kulttuuri, eurooppalainen ihminen, sanataide, kulttuurikaudet, psykologia, Tuntematon sotilas,
Fakta	9	työelämään tutustuminen, tietotekniikka
M.O.T.	8	vallankumoukset ja nykyaika, elämän kemia, geologia, näytelmä, Amerikka, uusi aika, valo-varjo, keksijät,
Tutkiva ihminen	7	renessanssi, Afrikka, perspektiivi, huovutus, kemia, kotitalous, Rooma ja Keskiaika, geometria, fysiikka, optiikka, metsä, varhaiset korkeakulttuurit,
Havainnointi	6	historia, biologia, näytelmä, tasapaino, sukat ja lapaset, olympialaiset,
Harmonia	5	ristipistotyöt, minä muiden mukana, Kalevala, eläinoppi, kielioppi, solmut, murtoluvut, kertotaulut, kaunokirjoitus, mittaaminen, entisajan elämä, sadut, vanhan testamentin tarinat, villa, virkkaaminen, rakkaus, rytmit, tontut, tekstaus, legendat,
Asioilla on sisältö	4	
Luonto tarjoaa	3	
Rytmi kantaa	2	
Kokemus opettaa	1	

Maailma on tosi

Maailma on kaunis

Maailma on hyvä

”Steinerops pääpiirteissään” Päivi Ilkka 2020.
(Marianne Sädekosken alkuperäisteosta mukaillen).

4 STEINERPEDAGOGISIA OPETUSMENETELMIÄ JA - KÄYTÄNTÖJÄ

4.1 Temperamenttikasvatus

Temperamentti on yksi ihmisen persoonallisuuden ulottuvuuksista ja myös eräs tapa tarkastella ihmisen luonnetyyppiä, Paalasmaa (2019) esittää. Steinerkouluissa käytetään temperamenttijaottelua ja muita tyyppijaotteluita hyödyksi oppilastuntemuksessa. Nykypsykologian kymmenissä tyyppijaotteluissa on paljon vastaavuuksia steinerkouluissa kehitettyyn temperamenttikasvatukseen, vaikka termit ovat erilaisia. (Paalasmaa 2019, 29.)

Steinerkasvatuksen liitto (2020) korostaa, ettei temperamenttijaottelu aliarvioi yksilöllisyyttä eikä kategorisoi ihmisiä vaan sen avulla voi kehittää ja hyödyntää ihmisen vallitsevan temperamentin positiivisia mahdollisuuksia. Temperamenttikasvatuksen näkökulmasta oppilaiden luonteen rakenteet ja luonteenomaiset reagoititavat voidaan jakaa neljään temperamenttityyppiin: sangviininen, melankolinen, flegmaattinen ja koleerinen. (Steinerkasvatus 2020.)

Termit juontavat juurensa antiikkiin, lisää Paalasmaa (2019). Koska osaan termeistä (esimerkiksi flegmaattinen) liittyy kielteisiä mielikuvia, on termejä korvattu enenevässä määrin väreillä. Vihreä - flegmaattinen - luonnetyyppi on rakentaja. Hän on lämmin, ystävällinen, rento, rauhallinen ja unelias. Punainen - koleerinen - luonnetyyppi on vaikuttaja. Hän on kuuma, tulinen ja lujatahtoinen toimija ja tekijä. Sininen - melankolinen - luonnetyyppi on pohdiskelija. Hän on rauhallinen, harkitseva, tarkka, viileä ja hiljainen. Keltainen - sangviininen - luonnetyyppi on innostaja. Hän on avoin, puhelias, seurallinen, vilkas ja eläväinen. (Paalasmaa 2019, 60.)

Käytännön opetustyössä opettaja käsittelee oppilasta tämän luonnetyypin mukaisesti: kun sangviininen lapsi myös kohdataan sangviinisesti, eli vilkkaasti, elävästi ja kevyesti, hän myös kokee tulevansa yksilöllisesti huomioiduksi. (Paalasmaa 2019, 61.)

Opettaja huomioi eri temperamentit tarjoamalla sangviinikoille kepeitä piirileikkejä, melankolikoille muistiharjoituksia ja koleerikoille runoja voimakkaalla poljennolla (Dahlström & Teräsvirta 2014,98).

4.2 Rythmi

Steinerpedagogiikassa kaikella on oma rytmensä, Steinerkasvatuksen liitto (2020) täsmentää. Vuodenkiertoon liittyvät juhlat rytmittävät ja tasapainottavat kouluvuotta ja jatkuvat vuodesta toiseen. Kouluvuotta rytmittävät jaksot, koulupäivät ja yksittäiset tunnit. Steinerkouluissa opetus etenee jaksoissa läpi koko oppilaan kouluajan (katso luku 7.2). Kun jotain ainetta opiskellaan jaksoissa intensiivisesti, se herättää lapsessa aidon kiinnostuksen aihetta kohtaan. Jakso-opiskelu myös myötävaikuttaa opiskeltujen asioiden syventymiseen. Lapsen kehitystä tuetaan jokaisen lapsen omassa yksilöllisessä rytmissä ja ikävaiheen mukaisesti: mitä pienempi lapsi, sitä suurempi merkitys rytmillä on. (Steinerkasvatus 2020.)

Steinerkasvatuksen liitto (2020) jatkaa, että rytmi on myös kokemuksellista tasapainoa henkisen ja fyysisen työn, kuuntelemisen ja osallistumisen, liikkeen ja levon, katsomisen ja tekemisen sekä keskittymisen ja rentoutumisen välillä. Steinerkoulussa opetuksessa käytetään kolmen päivän rytmiä. Esimerkiksi kemian opetuksessa tehdään koe ensimmäisenä päivänä, toisena päivänä oppilaat keräävät havainnot ja niistä keskustellaan ja kolmantena päivänä etistään yhdessä syy- ja seuraus -ketjua. Lopuksi luodaan ja kirjoitetaan vihkoon teksti tapahtuneesta. (Steinerkasvatus 2020.)

4.3 Taideopetus

Steinerkouluissa kaikki opetus on taiteen lävistämää, Steinerkasvatuksen liitto (2020) toteaa. Taidetta ei opiskella pelkästään kuvaamataidon tai musiikin tunneilla, vaan taide on läsnä kaikessa opetuksessa. Jokainen opettaja on steinerpedagogiikan mukaan opetustaiteilija. Luokanopettajat kehittävät lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja jo alaluokilla kertomalla satuja ja tarinoita, jotka lisäävät lasten eläytymiskykyä. Opetus on yhtä lailla taidekasvatusta ja lähes jokainen asia esitetään

tai opetetaan mielikuvan avulla. Mielikuvien luomista harjoitellaan siinä missä laskemista tai lukemista. Kyky luoda mielikuvia on pohja luovalle, käytännölliselle ja itsenäiselle ajattelulle. (Steinerkasvatus 2020.)

”Piirtäminen on näkemään oppimista” (Goethe; Dahlström & Teräsvirta 2014, 48).

Perinteisten kouluaineiden lisäksi steinerkouluissa opetetaan muutamia omia oppiaineita, kuten eurytmiaa ja muotopiirustusta sekä puutarhakasvatusta. Muotopiirustuksessa piirretään käsivaraisesti ja keskittyneesti ja aiheet ovat yleensä abstrakteja muotoja, dynaamisia linjoja ja kuvioita (Steinerkasvatus 2020.)

Eurytmia on liikuntataidetta, jossa lausunta ja musiikki muutetaan liikkeen ja eleen taiteeksi. Eurytmia pyrkii toisin sanoen olemaan näkyvää puhetta. Siinä on paljon samoja elementtejä kuin modernissa tanssissa. (Steinerkasvatus 2020.) Steinerkoulun kansainvälisessä opetussuunnitelmassa mainitaan myös puutarhakasvatus, jossa opitaan puutarhanhoitoa vihannesten viljelystä mehiläisten hoitoon.

4.4 Leikki, draama ja teatteri

Steinerkasvatuksen liitto (2020) mainitsee leikin osana steinerpedagogiikan lapsilähtöistä ajattelua. Koulutaipaleen alussa steinerpedagogisessa opetuksessa vuorottelevat sääntöleikit, roolileikit, rakenteluleikit, näytelmälliset leikit, kuten satuleikit, draama ja pedagoginen nukketeatteri sekä erilaiset fröbeliläiset sovellukset. Leikeistä muotoutuu pikkuhiljaa draamakasvatuksen perusta. Draamakasvatus opettaa lapselle ilmaisutaidon lisäksi toimimaan ryhmässä, ottamaan toisen huomioon ja olemaan läsnä. Se myös aktivoi lasta osallistumaan ja lisää hyvinvointia. Koska pienikin demonstraatio draaman keinoin rikastaa oppimista, sopii draamakasvatus ja teatteritaide erinomaisesti esimerkiksi historian opetuksen elävöittämiseen. Varsinaiseen esitykseen tähtääviä, laajempia teatteritaideproduktioita toteutetaan steinerkouluissa usein viidennellä ja kahdeksannella luokalla sekä lukion loppuvaiheessa. Näytelmäprojektit voidaan myös toteuttaa musikaaleina musiikinopettajan johdolla. (Steinerkasvatus 2020.)

5 MUSIIKIN OPETUSSUUNNITELMA LAHDEN STEINERKOULUSSA

Tässä luvussa käsittelen Lahden steinerkoulun musiikin opetussuunnitelmaa ja sieltä nousevia opetusmenetelmiä ja -sisältöjä. Koska haastateltavani Jyrki Honkonen on tehnyt suurimman osan musiikinopettajan urastaan kyseisessä koulussa ja itsekin työskentelen siellä, oli valinta luonnollinen. Lisäksi saadakseni mahdollisimman luotettavat tulokset tutkimuksestani, on perusteltua käyttää tämän yhden kohdekoulun opetussuunnitelmaa tulosten ja teorian vertailussa, sillä Suomen steinerkoulut tekevät itse omat opetussuunnitelmansa ja eri koulujen opetuskäytännöissä saattaa olla eroja (katso luku 3.4). Olen nostanut opetussuunnitelmasta esiin nimenomaan steinerpedagogisessa opetuksessa käytettäviä menetelmiä ja sisältöjä, joiden pohjalta tutkimuksenikin on toteutettu.

5.1 Musiikinopetuksesta yleisesti

Musiikkia, sen monia kerrannaisvaikutuksia ja positiivisia vaikutuksia ihmiseen on tutkittu tieteellisesti taiteen lajeista kaikista eniten, Dahlström ja Teräsvirta (2014, 158) muistuttavat. Musiikki ja musiikin harrastaminen tukevat ylivoimaisesti eniten muuta oppimista ja keskittymistaitojen kehittymistä, varsinkin kielten ja matematiikan oppiaineissa. Steinerkouluissa vallitseva taide- ja taitoaineiden vahva asema onkin merkki steinerkoulun luottamuksesta omaan pedagogiikkaansa ja kaikkien oppiaineiden merkityksestä oppilaiden yksilöllisen kasvun tukena. (Dahlström & Teräsvirta 2014, 188.)

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) kerrotaan, että musiikilla on suuri vaikutus tunne-elämäämme ja itsetuntoomme: kun toimimme musiikin parissa, saamme onnistumisen kokemuksia, jotka kasvattavat itsetuntoamme. Musiikki rakentaa omalta osaltaan kouluissa yhteisöllisyyttä, sillä se on kaikissa muodoissaan sosiaalista toimintaa ylläpitävä elementti. Steinerkouluissa musiikin katsotaan edustavan vankkaa jatkuvuutta historiallisten siteiden ja traditioiden

kautta (katso luku 7.3). Yleissivistävässä koulutuksessa musiikinopetuksen tehtävä on myös rakentaa siltoja nykysivistyksen ja menneisyyden alueille. Opetuksessa luodaan aktiivisesti suhde uudelleen noihin menneisyyden elementteihin. Näin voidaan pitää kiinni historiallisesta tietoisuudesta ja tradition eteenpäin kantavasta voimasta. Jotta oppilaiden on mahdollista vastaanottaa ja ymmärtää eri tyyliuuntien ja aikakausien musiikillisia teoksia ja ilmaisua, pyritään oppilaiden eläytymiskykyä kehittämään. Steinerkoulun musiikinopetuksessa paneudutaan erilaisten musiikillisten ja taiteellisten tyyliuuntien olemuksiin kokemuksellisesti, elämyksellisesti, toiminnallisesti ja tiedollisesti. (LKSR perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395.)

Musiikkia on tänä päivänä tarjolla valtavia määriä ja saavutettavan materiaalin tarjonta on laajentunut ennennäkemättömällä tavalla, LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) jatketaan. Yksi musiikkikasvatuksen haastavista tehtävistä onkin tässä ajassa avartaa oppilaan näkökulmaa niin, että sekä hänen moraalinen että esteettinen arviointikykynsä kehittyvät. Oppilaan on hyvä oppia vastaanottamaan ja suodattamaan musiikissa olevia erilaisia arvoja ja tunnistamaan ja aistimaan musiikin laadullisuuden. Sen lisäksi, että musiikin tarjonta ja saatavuus on nyky-yhteiskunnassa lisääntynyt ja helpottunut, on myös ääniympäristöistämme tullut monimuotoisempia kuin ennen. Uudentyyppinen musiikinopetuksen alue liittyykin näiden äänimaisemien tarkkailuun ja niistä huolehtimiseen. Musiikkikasvatuksen yhtenä tehtävänä on ääniympäristöjemme monimuotoisuuden vaikutusten tiedostaminen ja ympäröivien äänimaisemien hallinnan opettelu. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395.)

Steinerkoulun musiikin opetuksen eräänlaisena ydintavoitteena onkin LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) perusteella saada oppilaat kuulemaan ja kuuntelemaan (katso luku 7.3). "Me kuulemme toista ihmistä". Musiikki kehittää ihmisessä sosiaalisuutta, luovuutta ja iloa ja kuten taiteet yleisestikin, musiikki lisää kaikissa ihmisryhmissä kiinnostusta toiseen ihmiseen. Jotta ihminen voisi toteuttaa koko olemustaan mahdollisimman laajasti, on musiikin annettava myös oma osuutensa. Steinerkoulun musiikinopetuksessa arviointikyky, laatu-tietoisuus ja

omakohtainen kosketus musiikilliseen ilmaisuun ovat keskeisiä tavoitteita. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395.)

Steinerkoulun musiikinopetuksessa painotetaan käytännöllisyyttä, kuten muussakin opetuksessa. Lähtökohta opetukseen on oppilaan omien mahdollisuuksien huomiointi musiikillisen ilmaisun perustana (katso luku 7.6). Harveyn & Hortonsin (1977) artikkelissa *Bloom's Human Characteristics and School Learning* nousee esiin samanlaisia ajatuksia opetuksesta, kuin mitä steinerpedagogiikassa toteutetaan. Bloom esittää, että opetuksen laatu on merkityksellisempää niille oppilaille, joiden oppimismenetelmät eivät ole yhtä tehokkaita kuin toisilla. Taitavammat ja lahjakkaimmat oppilaat näyttäisivät Bloomin tutkimusten mukaan hyötyvän vähemmän niin sanotusta laadukkaasta opetuksesta. Bloomin teorian perusteella opettajat ja koulut voivat vaikuttaa opetuksen laatuun ja sitä kautta heikompien oppilaiden oppimiseen. (Harvey & Horton 1977, 190.) Steinerpedagogiikassa toteutetaan vahvasti sitä menetelmää, jossa yksilön huomioiminen, kannustaminen ja tukeminen on jokaisen opettajan vastuulla (katso luku 3.1).

Steinerkoulussa musiikinopetuksen kantava voima on LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) mukaisesti yhteinen työskentely, jonka avulla oppilaat ja opiskelijat oppivat toimimaan ryhmässä musiikillisesti muuta ryhmää tukien. Musiikinopetuksessa tapahtuvan vuorovaikutuksen avulla opitaan kanssakäymistä muiden kanssa ja hallitsemaan yhteisiä tilanteita sekä luomaan suhde omaan itseen. Integraatio eri oppiaineiden välillä sitoo musiikin yhteen, samaan kulttuuriseen kontekstiin muiden maailman tapahtumien ja ilmiöiden kanssa (katso luku 7.2). (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 396.)

Laululla on steinerkoulun musiikinopetuksessa hyvin keskeinen asema. LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) oppilasta ohjataan saavuttamaan terve suhde omaan ääneensä ja äänenkäyttöön eri tilanteissa. Laulaminen on osa sosiaalista työskentelyä, jossa oppilaiden tasoeroja ei korosteta tai oppilaita jaotella osaamisen mukaan paremmuusjärjestykseen. Jokainen oppilas saa osallistua laulamiseen ja musisointiin niillä kyvyillä, joita hänellä on (katso luku 7.6). Laulun

opetuksessa edetään yksinäisyydestä moniäänisyyteen, musiikin historiallisen kehityksen mukaan. Laulaessa jokainen oppilas saa käytännön musisoimiseen mahdollisuuden aktiivisena toimijana. Steinerpedagogiikan perusajatusten mukaisesti myös musiikinopetus viedään tarvittaessa hyvinkin pitkälle yksilötasolle asti, jotta jokaisen oppilaan kyvyt ja mahdollisuudet tulevat huomioiduksi. Soitinopetuksessa pääpaino on sellaisissa instrumenteissa, joita jokaisella on mahdollisuus oppia soittamaan ja käsittelemään lähtötasonsa mukaisesti harjoituksissa ja yhteissoitossa (katso luvut 5.2 ja 7.4). Koska oppilaiden yksilölliset erot instrumenttien käsittelyn suhteen voivat olla suuria, järjestetään opetuksen tueksi mahdollisuuksien mukaan soitonopetusta. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 396.)

5.2 Vuosiluokat 1-2

Koulupolun alussa oppilaat harjoittelevat aktiivisesti kuuntelua ja kuulemista. Musiikinopetus on LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) määrittelemänä pääasiassa laulamista ja pentatonisella huilulla vapaasti virtaavien melodioiden soittoa ja oppiminen tapahtuu jäljittelemällä: opettaja soittaa luokan edessä ja näyttää selkeästi huiluotteita (katso luvut 3.1 ja 7.2.) Oppilaat tekevät yhdessä sävelkuvaelmia ja tarinoita ja opettajan iloinen ja myönteinen asenne ja lasten yksilöllinen huomiointi rohkaisevat lapsia kehittämään musiikillisia taitojaan. Steinerkouluissa paljon käytössä oleva pentatoninen sävelmaailma mahdollistaa vapaan improvisoinnin ja erilaisten soitinyhdistelmien kokeilun (katso luku 7.4). Opettajan antama jatkuva positiivinen ja kannustava palaute on tärkeää. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 396.)

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) mukaisesti musiikin opetuksessa tutustutaan musiikin perusmerkintöihin laulun ja soiton yhteydessä niin, että oppilaan oman havainnoinnin ja kokemuksen jälkeen asia käsineellistetään (katso luku 2.4). Omasta kulttuuriympäristöstä polveilevan musiikin tärkeyttä korostaen oppilaita pyritään innostamaan soittamaan ja laulamaan esimerkiksi kansanlauluja. Opettaja näyttää sävelkorkeuden usein kädellä. Soittimista käytetään huilun lisäksi

muita pentatonisia soittimia, kuten lyyraa, sekä rytmisoittimia ja kannelta. Toisella luokalla otetaan käyttöön myös diatoninen asteikko. Nuotit koetaan kirkkaina tai tummina, jolloin lapset saavat kokemuksen tilasta korkeana ja matalana. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

5.3 Vuosiluokat 3-6

Rytmin ja laulun tärkeys musiikissa korostuu ja erilaisia rytmiharjoituksia tehdäänkin paljon, kerrotaan LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016). Steinerpedagogiikassa rytmillä koetaan olevan ihmisen olemusta vahvistava voima ja syvemmin sen koetaan vahvistavan ihmisen olemuksen kokonaisuusmusikaalisuutta. Opettaja kannustaa lapsia harrastamaan musiikkia omista lähtökohdistaan ja musiikillista vuorovaikutusta vahvistetaan improvisoimalla ryhmässä (katso luku 7.4). Musiikinopetus siirtyy omasta luokasta musiikkiluokkaan ja lapset pääsevät esiintymään ja osallistumaan useammin yleisön eteen koulun tapahtumissa ja juhlissa. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

Oppilaita ohjataan tekemään itse omaa musiikkia ja erilaisten soitto- ja lauluyhdistelmien syntymiselle pyritään luomaan tilaisuuksia LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) jatketaan. Opetuksessa otetaan myös käyttöön ikäkauteen sopivia teknologisia ratkaisuja (katso luku 7.5). Lauletaan kaanoneita ja opetellaan huolehtimaan omasta huilusta: putsataan, lämmitetään ennen soittoa ja öljytään aika ajoin. Steinerkouluissa tehdään paljon projekteja ja näytelmiä, joihin oppilaat tekevät itse musiikin, neljännellä luokalla tehdään esimerkiksi Kalevala-näytelmä, jossa musiikkinakin on usein kalevalainen laulu ja soitto. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

Ilo, kauneus ja esteettiset elämykset ovat pohjalla kaikessa tekemisessä, havainnoimisessa ja kokemisessa ja musiikin tekeminen sosiaalisena toimintana on kaiken keskipisteenä, selviää LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmasta (2016). Musiikin kokonaisvaltainen ilmaisu on tärkeää ja musiikki koetaan ennen kaikkea kehollisena elementtinä, joten musiikin ja liikunnan yhteiselo on läsnä muuallakin,

kuin eurytmiassa (katso luku 3.3). Kuulemista ja kuuntelua laajennetaan: ääniympäristöjen havainnointiin otetaan mukaan esteettiset ja ekologiset näkökulmat, jolloin musiikin todellisuus saa uusia pohdittavia ulottuvuuksia. Musiikkia käsitellään estetiikan ja kulttuurisen historian kautta osana oman aikamme todellisuutta ja monimuotoisuutta. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmasta (2016) selviää, että kolmannella luokalla lauletaan yhä yksiaänisesti ja kaanoneiden mukana päästään tutustumaan moniääniseen lauluun. Pentatoniset laulut ohjaavat keskiaikaisten moodien pariin ja diatoninen sävelasteikko sekä intervallien sävyerot esittelevät oppilaille duurin ja mollin. Moniäänisyys laulussa lisääntyy ja oppilaita kannustetaan perustamaan luokkaorkestereita ja erilaisia soitinryhmiä. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

5.4 Vuosiluokilla 7-9

LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) oppilaita ohjataan perustamaan yhä itsenäisemmin erilaisia ensemblejä. Yhteisiin projekteihin kannustetaan osallistumaan, sillä ne ylläpitävät positiivista yhteishenkeä ja opettavat lasta sovittamaan oman toimintansa ryhmän yhteiseen toimintaan. Musiikin sisältöjä integroidaan eri oppiaineisiin sekä spontaanisti että suunnitellusti. Oppilaille annetaan jatkuvaa, kannustavaa, ohjaavaa ja realistista sekä rohkaisevaa palautetta suullisesti ja kirjallisesti, sillä opettajan kannustus voi parhaimmillaan johtaa oppilaan elämänikäiseen musiikin harrastamiseen. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

Yläluokilla musiikin ohjelmistoon tulevat maailmanmusiikkikulttuurit, joihin tutustutaan esimerkiksi median avulla, selviää LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmasta (2016). Musiikin erilaisia kulttuurisia merkityksiä pyritään ymmärtämään eksotiikan empaattisen kokemuksen kautta ja oppilaita ohjataan tarkastelemaan musiikkia taiteenlajina. Oppilaita opetetaan ymmärtämään, miten

musiikkia käytetään viestinnässä ja vaikuttamisessa eri maiden kulttuureissa. Maailmanmusiikkia voidaan myös yhdistää maantiedon tunteihin. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

Oppilaat opettelevat ilmaisemaan LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) mukaisesti erilaisia tunteita esimerkiksi taidelaulujen avulla. Tunnetaidot ja empatiakyky kehittyvät, kun vaikeita ja surullisia tunteita käsitellään musiikin avulla. Opettajan tulee ohjata ja kannustaa oppilaita ymmärtämään ja hyväksymään kunkin oppilaan oma persoonallinen äänen kehitys. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 395-412.)

Yläluokilla lauletaan paljon kysymys- ja vastausballadeja, vanhempia polyfonisia kansanlauluja, spirituaaleja ja valitaan murrosikäisen sieluntunnelmaan sopivia laulun aiheita, kuten LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) kerrotaan. Taidemusiikissa tutustutaan oopperaan ja harjoitellaan yksinkertaisia yksinlauluja esimerkiksi aarioita. Tutustutaan rytmisiin poikkeusjakoihin kuten triolit ja synkoopit ja opetellaan kvinttiympyrää. Musiikkiteoksia kuvaillaan, luonnehditaan, vertaillaan ja niistä tehdään omia arvioita. Tutustutaan tärkeiden säveltäjien elämäkertoihin ja musiikkia peilataan historiaan ja muihin taiteisiin ja pohditaan musiikin ja yhteiskunnan välisiä vaikutuksia. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma, 2016, 395-412.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimuksen, sillä toteutan tutkimukseni teemahaastatteluna. Lisäksi käytän tutkimuksessani lähdekirjallisuutta teoriataustaa varten. Tämän kevään 2020 koronavirusepidemian aiheuttamat poikkeusolosuhteet muuttivat suunnitelmia niin, että haastattelut täytyi toteuttaa videopuhelun välityksellä sekä kirjallisesti, ja kaikki suunnitelmat haastatteluista kasvotusten piti hylätä.

6.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaista steinerkoulun musiikinopettajan työ on käytännössä. Aihe sivuaa myös perusopetuksen opetussuunnitelman ja steineropetussuunnitelman välisiä rajapintoja sekä kunnallisen ja steinerkoulun opetusmenetelmien eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Alun perin suunnitelmissani oli tutkia, millaisia opettajan ominaisuuksia steinerkoulun musiikinopettajalta vaaditaan ja mitä on steinerpedagoginen musiikinopetus. Kerätessäni tietoa ja varsinkin tehdessäni haastattelua, törmäsin jatkuvasti siihen huomioon, että jokainen opettaja – siis myös musiikinopettaja – kasvaa itse omaan opettajuuteensa ja muokkaa sitä omista henkilökohtaisista mieltymyksistään, kiinnostuksen kohteistaan ja persoonastaan käsin. Kuten haastattelemani Jyrki Honkonenkin kertoi, ei ole olemassa opettajan stereotypiaa, vielä vähemmän steinerkoulun musiikinopettajan itseisarvoa.

Tutkielmani pääkysymykseksi muotoutui:

1. Miten steinerpedagogiikka toteutuu steinerkoulujen musiikinopetuksessa?

Etsin myös vastausta kysymyksiin:

2. Minkälaiset opetusmenetelmät ja opettajan ominaisuudet ovat tärkeitä steinerpedagogiikassa?

3. Minkälaisia ovat steinerpedagogiset opetussisällöt?

6.2 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimusmenetelmäkseni valikoitui laadullinen tutkimus, jonka toteutin teemahaastattelulla. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi silloin, kun ei etukäteen tiedetä, millaisia vastauksia haastattelusta saadaan. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön kokemuksia, tunteita, ajatuksia sekä sanantonta kokemustietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.) Omassa tutkimuksessani vastaukset nousivat yksilön omasta kokemusmaailmasta. Laadullisessa haastattelussa kokemukset tutkittavan tilanteesta ja kyvystä sekä halukkuudesta keskustella aiheesta korostuvat (Kylmä & Juvakka 2007, 80).

Lehtomaa (2006) esittää, että laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tavoitteena on kokemuksellisen ilmiön ymmärtäminen sellaisenaan ja kokemuksen kuvaaminen niin, että se ei muutu tutkijan merkitysyhteydeksi vaan säilyttää oman merkitysyhteytensä. Tutkimusta tehdessään tutkija pyrkii välttämään luontaista tarvetta ymmärtää ja analysoida asioita etukäteen ymmärryksensä mukaan ja korvaamaan sen tieteellisellä asenteella. (Lehtomaa 2006, 163-164.)

Valitsin haastateltavakseni Jyrki Honkosen, joka on tehnyt mittavan uran Suomen steinerkoulujen musiikinopettajana. Hänen polkunsa steinerkoulun musiikinopettajaksi on ollut erittäin mielenkiintoinen ja monivaiheinen. Se kuvastaa hyvin sitä, miten steinerkoulun musiikinopettajuus vaatii opettajalta jatkuvaa kouluttautumista ja kiinnostusta omaan opettajuuteensa ja sen kehittämiseen, suhteessa kehittyvään yhteiskuntaan ja alati muuttuvaan koulumaailmaan.

Tutkimuksessani minulla on pyrkimys ymmärtää tutkittavaa ilmiötä sekä saada siitä kokonaisvaltainen ja syvempi käsitys. Mielestäni on tärkeää antaa tilaa haastateltavan näkökulmille ja kokemuksille sekä lähestyä aihetta ilman ennakoajatuksia ja -oletuksia. Tutkimukseni on fenomenologis-hermeneuttinen, koska tarkoitukseni on ymmärtää tutkimuksessani haastateltavan kokemuksia. Pyrin saamaan

haastattelullani yksityiskohtaista tietoa yhden henkilön näkökulmista ja kokemuksista - näin ollen tutkimukseni täyttää laadullisen tapaustutkimuksen (case study) piirteet.

Päädyin haastattelemaan vain yhtä henkilöä, sillä halusin saada mahdollisimman kattavan ja syvän haastattelun aiheestani. Steinerkoulun musiikinopettajaksi kouluttautuminen vaatii erittäin paljon henkilökohtaista panosta ja kiinnostusta opettajalta itseltään. Koin saavani parhaan mahdollisen kuvan siitä haastattelemalla vain yhtä, pitkän uran tehnyttä henkilöä. Näin minulla oli mahdollisuus mennä kysymyksissäni vielä syvemmälle tasolle. Näitä yhtä pitkän steinerkoulun musiikinopettajan uran tehneitä opettajia ei ole Suomessa muita kuin Jyrki Honkonen ja satun itse olemaan hänen vanhassa työssään, joten päätökseni haastatella juuri häntä graduuni oli luonteva.

Suoritin haastattelun osin kirjallisena ja osin suullisena. Kysyin ensin sähköpostitse Honkoselta, saisinko haastatella häntä graduuni, joka käsittelee steinerkoulujen musiikin opettamista. Hän tekee itse parhaillaan tohtorin tutkielmaa Jyväskylän yliopistoon, aiheenaan "*Variations on the Idea of Learning - Benchmarking the Interface between Finnish Secondary School and Waldorf School Education*". Tutkielmassaan Honkonen tarkastelee steinerkoulun ja perusopetuksen yläluokkien rajapintoja musiikin opetuksen suhteen. Tarkoituksena hänellä on löytää yhdistäviä tekijöitä ja edelleen tutkia niiden soveltamista opetussuunnitelman keskeisen työskentelymetodin, improvisaation, kautta.

Sovimme, että lähettäisin kysymykseni ensin sähköpostilla, joihin hän vastaisi kirjallisesti ja joiden pohjalta voisimme tehdä itse haastattelun. Rakensin tutkimuskysymyksieni pohjalta haastattelurungon, jossa oli mielestäni tutkimukseni kannalta oleelliset kysymykset. Honkosen kirjallisten vastausten perusteella laadin vielä tutkimukseeni sopivia lisäkysymyksiä ja tarkennuksia, jonka pohjalta tein pääasiallisen haastattelun puhelimitse.

Analysointimenetelminä tutkimuksessani on teemoittelu ja fenomenologishermeneuttinen analyysi, joka voi rakentua tutkimuskohteen tarkastelun lisäksi

tutkijan itsensä ja omien kokemusten ja ymmärrysprosessien tarkastelusta. Tässä tutkimuksessa hermeneuttisen analyysin päämääränä on ihmisen toiminnan merkitysten syvälinen ymmärtäminen.

Haastattelun jälkeen litteroin keskustelumme, mikä oli erittäin aikaa vievä prosessi. Valmiin litteroidun tekstin jaottelin Honkoselta saamieni kirjallisten vastausten perään, joka antoi jo hyvin rakennetta tekstilleni. Sen jälkeen tutkin haastattelukysymyksiäni ja pohdin, millaisia teemoja kysymyksistä ja vastauksista nousee. Nimesin kaikki teemat eri nimillä sekä värikoodilla, jonka jälkeen kävin koko tekstin uudestaan läpi, koodaten kaikki osat litteroidusta tekstistä eri teemoihin sopiviksi. Yksi suurimmista haasteista oli kahden, tai jopa kolmen eri teeman alle sopiva teksti ja sen teemoittelu.

Kun koko litteroitu teksti oli teemoiteltu ja värikoodattu, alkoi tekstin käsittely siistimpään muotoon. Samalla poimin tekstistä mielestäni osuvia sanontoja sekä mahdollisia lainauksia, joita voisin työssäni käyttää. Poistin tekstistä omat välihuomautukseni, ellei niissä ollut jotain merkityksellistä ja saatoin tekstin lausemuotoiseksi. Lopuksi liitin kaikki samoihin teemoihin kuuluvat tekstit toisiinsa ja nimesin ne haastatteluaineistosta nousseiden teemojen perusteella. Näistä teemoista muotoutuivat lopullisen työni tulosluvun alaluvut.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Käyttämäni tutkimus- ja analyysimenetelmät ovat tieteellisesti valideja. Tutkielman luotettavuus korostuu, jos haastattelurungosta on laadittu hyvä (Hirsjärvi & Hurme 2017, 184). Haastattelurungossa oli teemoina tutkimukseni kannalta olennaiset kysymykset. Ensimmäisten kirjallisten vastausten perusteella tein täydentäviä lisäkysymyksiä, joita kysyin videopuhelulla toteuttamassani haastattelussa. Haastattelussa oli avoin ja hyvä tunnelma, lisäkysymyksille ja keskustelulle oli tilaa ja aikaa, joka tukee tutkielmani fenomenologis-hermeneuttista analyysimenetelmää.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston tarkastelu toteutetaan mahdollisimman avoimesti lisäävät Kylmä ja Juvakka (2007). Tutkija pyrkii kysymään keräämältään aineistolta, mitä se kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysissä on tarkoitus tiivistää aineisto ja nostaa sieltä nousevat teemat ja tulokset abstraktiotasolle. Näin analysoimalla saadaan haastatteluaineistosta valideja, tutkittavan ilmiön teoreettisia kuvauksia. (Kylmä & Juvakka 2007, 66.) Tutkimustulosta ei kuitenkaan voida yleistää koskemaan kaikkia Suomen steinerkouluja tai niiden musiikin opetusta tai opettajia, sillä tutkimukseni on case study, yhden henkilön kokemuksiin ja mielipiteisiin perustuva tutkimus.

6.4 Tutkijan rooli

Tutkimusta tehdessäni toimin itse steinerkoulussa melko uutena musiikinopettajana. En ole itse käynyt steinerkoulua, eikä minulla ole aikaisempaa kokemusta kyseisestä pedagogiikasta. Oma tyylini opettaa ja ajatella mukailee steinerpedagogiikan arvomaailmoja kuitenkin luonnostaan. Koen että oma pedagoginen otteeni ja ominaisuuteni opettajana ovat juuri niitä ominaisuuksia, joita Honkonenkin haastattelussa listasi steinerkoulun opettajan tärkeimmiksi ominaisuuksiksi: ”-oppilaslähtöisyys, tunneällyn hallinta, empatian ja kokonaisuuksien hallintakyky, sekä lisäksi se, että opettaja on opettajuuden lisäksi myös taiteilija.”

Olen työskennellyt myös kunnallisessa koulussa opettajana ja itseäni kiehtovat juuri ne erot ja yhtäläisyydet, joita steinerkoulun käytännön opetuksessa, kouluyhteisössä ja opetussuunnitelmissa on verrattuna kunnalliseen kouluun. Nyt, työskenneltyäni yli vuoden steinerkoulussa, voin ainakin todeta yhteisöllisyyden olevan yksi vahva ja kantava voima oman koulumme, Suomen steinerkoulujen sekä maailmanlaajuisesti Waldorf- liikkeen toiminnassa. Ihmisistä- sekä oppilaista, opettajista ja muusta henkilökunnasta, että vanhemmista- välitetään aidosti. Yksi työn kulmakivistä onkin yhdessä tekeminen ja yhteisen vastuun jakaminen oppilaista, koulusta ja sen toiminnasta. Vanhempien osuus ja osallisuus ovat suuressa osassa koulun toimintaa. Vanhempainiltoja järjestetään viikoittain ja perheet ovat mukana järjestämässä koulun

omia tapahtumia ja juhlia, joita steinerkouluissa on paljon. Yksi steinerpedagogiikan lähtökohdista onkin vuoden juhlat ja niiden tärkeys osana opetusta. Musiikinopettajalle asetelma on erityisen palkitseva, kun oppilaat kasvavat sellaiseen koulukulttuuriin, jossa kaikki pääsevät tekemään musiikkiesityksiä pitkin vuotta, eikä pelkästään joulun- ja kevätjuhlissa. Steinerkoulut ovat yleensä myös varsin pieniä (pois lukien Helsingin Rudolf Steiner -koulu). Steinerkouluja verrataankin usein kyläkouluihin.

Luovana ja taiteellisena ihmisenä olen usein törmännyt tilanteeseen, jossa oma taiteilijuuteni tulee niin sanotusti opettajuuden tielle. Steinerkoulussa olen kokenut saavani hyödyntää omaa taitelijapersoonaa työssäni vahvasti. Työyhteisön avoin ja vahva vuorovaikutus sekä puhumisen kulttuuri ovat keskeisessä asemassa steinerkoulussa.

”Steinerkoulun opettaja pyrkii olemaan taiteilija ja saamaan koko opetus- ja oppimistilanteen luovaksi ja taiteelliseksi tapahtumaksi” (Paalasmaa 2019, 51).

Tulin itse töihin kesken lukuvuoden, kesken kurssien ja jaksojen. Koska pedagogiikka, käytänteet, puhumattakaan steinerpedagogisista opetussisällöistä ja opetusmenetelmistä olivat minulle täysin tuntematon alue, olen joutunut ja saanut ottaa asioista itse selvää. Syksyllä 2019 pääsin tapaamaan steinerkoulujen musiikinopettajia ympäri Suomen LOPS2019 suunnittelupäiville Snellman -korkeakouluun. Keskustellessamme uuden lukio-opetussuunnitelman kursseista, niiden sisällöistä ja tulevista muutoksista, sekä omista työnkuvista omilla kouluissamme, sain kuulla paljon muiden koulujen käytänteistä. Suurin osa opettajista oli kulkenut saman polun kuin minäkin, eli opiskellut ensin musiikinopettajaksi ja sen jälkeen käynyt Snellman -korkeakoulussa opiskelemaan työn ohessa steinerpedagogiset aineenopettajaopinnot 60op, kuten haastattelemani Honkonenkin aikanaan. Oma polkuni näyttää kulkevan myös noita samoja reittejä.

On hyvin mielenkiintoista olla kehittämässä koulumme musiikkikulttuuria eteenpäin: uudet TVT -painotukset opetuksessa, lops-työskentelyn tuomat yhteisopettajuus ja laaja-alaisuuden jatkuva lisääminen antavat minulle musiikinopettajana upean mahdollisuuden tuoda oma steinerpedagoginen musiikinopetukseni tähän päivään.

Mutta ymmärtääkseni pedagogiikan ja sen historian, on minun mentävä ”asioiden ytimeen”, kuten Honkonen haastattelussa mainitsi. Musiikkiluokkani on täynnä soittimia vuosien takaa, nuottivihkoja ja ohjelmistoa, joka on selvästi osa jotain suurempaa, yhteistä kulttuuria. Tuohon kulttuuriin, sen historiaan ja käytänteisiin haluan päästä käsiksi ja ymmärtää sen mahdollisuudet myös nykypäivän musiikinopetuksessa.

Kevään 2020 koronaepidemian aiheuttamat muutokset opiskelussa, etäkoulu ja -opetus ovat tuoneet opettajat ja oppilaat vahvasti TVT -opetuksen pariin. Uskon, että moni tämän koulusulun aikana käyttöön otetuista opetusemenetelmistä jää käyttöön ja aionkin jatkaa näiden taitojen jatkojalostusta ja ylläpitoa myös musiikin opetuksessa.

7 TULOKSET

7.1 Opettajana steinerkoulussa

Tutkimuksessa haastatteleman Jyrki Honkonen on koulutukseltaan filosofian maisteri, pääaineenaan musiikkitiede. Lisäksi hänellä on aineenopettajan steinerpedagogiset opinnot Snellman -korkeakoulusta sekä peruskoulun ja lukion aineenopettajan pätevyys aluehallintoviraston (myöhemmin AVI:n) myöntämällä erivapaudella. Honkonen huomasi työelämässä ollessaan, että häneltä puuttui musiikinopettajan koulutuksesta – ja näin ollen myös pätevyydestä – aineopinnot ja aineopintojen sisällöt. Hän haki AVI:sta erivapauspäätöksen, joka osoitti, että aineopinnot on suoritettu työn ohessa. Kelpoisuustodistuksen perusteella opettaja on myös oikeutettu pätevän opettajan palkkaan.

Aineenopettajan steinerpedagogiset opinnot (60op) Honkonen suoritti Snellman -korkeakoulussa etäopintoina. Hän piti myös itse musiikinkursseja Snellman -korkeakoulussa luokanopettajaopiskelijoille, jolloin hänen tuli suoritettua opinnot työn ohessa, hieman samalla tavalla kuin peruskoulun ja lukion aineenopettajan pätevyys AVI:lta.

”Pidin itse Snellussa kursseja ja teimme opinnoista vähän vastaavan paketin kuin aluehallintoviraston kanssa aineopinnoista. Eli miten mä sen sanoisin, minähän olen itseoppinut” (Jyrki Honkonen).

Honkonen kertoi ajautuneensa itse aikanaan steineropettajan työhön, kuten aika moni muukin steinerkoulujen opettajista on näinä aikoina tehnyt. Aluksi työhön ei ollut saatavilla koulutusta, mutta vähitellen Snellman -korkeakoulu alkoi järjestämään steineropettajan muodollista koulutusta, joka on Honkosen mielestä nykyään jo onneksi toimiva koulutus. Snellman -korkeakoulussa on tarjottu myös musiikin syventäviä opintoja, mutta opintoihin ei ole ollut ainakaan tähän mennessä tarpeeksi kiinnostuneita osallistujia toteutuakseen.

”Tämä oli aikamoinen villi kenttä siinä vaiheessa, kun kouluja perustettiin ja opettajaksi sitten ryhdyttiin milloin milläkin eväillä. Pääasiassa se lähti kuitenkin siitä kiinnostuksesta alaan. Onneksi koulutus on nykyään toimiva” (Jyrki Honkonen).

Koska koulutusta steinerkoulun musiikinopettajan työhön Suomessa ei ole, kokee Honkonen olevansa itseoppinut. 1980-luvulla Honkonen kävi musiikkikursseilla intuitiivisen pedagogiikan perustajan, Pär Ahlbomin kanssa. Noilta kursseilta on lähtöisin monet ryhmä-, kontakti- ja ääni-improvisaatioharjoitukset, joita tehdään edelleen paljon steinerkouluissa (katso luku 5.2). 1980-luvulla Honkonen oli mukana aktiivisessa musiikkiryhmässä, joka perehtyi musiikin eri osa-alueisiin monipuolisesti tekemällä ja ottamalla selvää. Ryhmä improvisoi, sävelsi, sovitti ja teki musiikkia steinerpedagogisten musiikkivirikkeiden pohjalta ja esiintyikin jonkin verran. Honkonen työskenteli myös aikanaan Christiaan Boelen kanssa, joka opettaa tällä hetkellä Snellman -korkeakoulussa musiikkia luokanopettajaopiskelijoille ja on Werbeck -laulutekniikan uranuurtaja Suomessa.

”Asioista täytyy ottaa itse selvää ja verkostoitua alan toimijoiden kanssa” (Jyrki Honkonen).

Jyrki Honkonen on toiminut yhteensä 27 vuotta opettajana steinerkouluissa, joista 25 vuotta musiikinopettajana. Pisimmän uransa hän teki Lahden steinerkoulussa, jossa hän opetti 20 vuotta. Lisäksi hän on opettanut Helsingin Rudolf Steiner -koulussa ja Tampereen steinerkoulussa. Tällä hetkellä hän työskentelee peruskoulun musiikin aineenopettajana.

”Kokemuksella on oma merkityksensä, kun matkaa kulkee pitkään, mutta on hyvä, että on joku järjestelmällinen pedagogiikka asioitten taustalla. Mutta kyllä sen lopputuleman tekee kuitenkin jokainen opettaja ihan itse. Ei voi mennä sen taakse, että on steinerpedagogi tai jotakin muuta. Ensikädessä on opettaja ja sit katotaan mitä se pedagogiikka voi tarjota sen opettajan kautta. Mun nähdäkseni ei oo olemassa sellasta stereotypiaa kun ”steinerkoulun musiikinopettaja”. (Jyrki Honkonen.)

Oman steineropettajakokemuksensa perusteella Honkonen listaa tärkeimmiksi opettajan ominaisuuksiksi steinerpedagogiikassa oppilaslähtöisyyden, tunneälyn hallinnan, empatian ja kokonaisuuksien hallintakyvyn. Tämän lisäksi opettaja on opettajuuden lisäksi myös taiteilija (katso luku 3.1).

”Keskeistä on taideaineiden oppiaineet läpäisevä merkitys. Art as an education- opettaja on opettajuuden lisäksi myös taiteilija. Eli Steiner näkee kasvatuksen olevan taiteen läpäisemä ja tietyllä tavalla kasvatusta on taidetta itsessään” (Jyrki Honkonen).

Opettajana Honkonen on vuosien varrella oppinut kuuntelemaan, mitä ideoita oppilaista nousee ja voisiko niitä viedä eteenpäin (katso luku 3.1). *”Ei mitä vaan miten.”* Pedanttisuus on karsiutunut pois ja hänestä on tullut omien sanojensa mukaan

”enemmän pohjoismainen eläjä, joka ei ole turhan tarkka”. Honkosen mielestä jokainen opettaja määrittelee itse oman opettajuutensa (katso luku 3.1). Kukaan ei voi piiloutua sen taakse, että on steinerpedagogi. On kuitenkin hyvä, että opettajalla on järjestelmällinen pedagogiikka työnsä taustalla. Honkonen on itse sitä mieltä, ettei ole olemassa sellaista stereotypiaa kuin steinerkoulun musiikinopettaja. Steinerpedagogiikan yksilölähteisyys pätee Honkosen mielestä myös opettajiin. Ja jokainen luokka on opettajansa kuva. Honkonen huomauttaa, että on aika pelottavaakin nähdä, miten suuri vaikutus opettajalla on oppilaisiin. Sillä, millainen opettaja oppilaalla on koulussa ollut, voi olla hyvin kauaskantoiset vaikutukset oppilaaseen, niin hyvässä kuin pahassakin.

7.2 Opetusmenetelmät käytännössä

Tärkeimmät opetusmenetelmät steinerkoulun musiikinopetuksessa ovat Honkosen kokemuksen perusteella improvisaatio, säveltäminen, ryhmäprosessit ja tiimityö, sekä yksilöllinen ohjaus ja laulu kaikissa muodoissaan, mukaan lukien äänenhuolto. Steinerkoulut pystyvät lähtökohtaisesti tarjoamaan laaja-alaisen musiikin opetuksen käyttämällä monipuolisia, steinerpedagogiikkaan kehitettyjä menetelmiä ja erityisesti siihen soveltuvia instrumentteja (katso luvut 5.1, 5.2 ja 7.4). Käytännön työskentely kouluissa on pääosin akustista, ”mutta siinä ei saa olla pipo kireällä” Honkonen muistuttaa. Musiikin elementtien kohtaamisessa painotetaan erityisesti kuuntelua ja oppilaiden kokemuksia (katso luku 3.1).

”Mitään ei saa synnyttää pakolla, mitään ei täydy tehdä tekemisen pakosta” (Jyrki Honkonen).

Musiikki, laulaminen ja äänen lämmittely ovat tärkeä osa steinerkoulujen perinteitä ja aamurutiineja, riippuen luokanopettajan omista mieltymyksistä ja taidoista (katso luku 3.1). Honkonen lauloi itse pitkään kuorossa ja oppi siellä paljon hyviä äänenavausharjoituksia ja hengitysharjoituksia. Suuri osa Snellman -korkeakoulusta valmistuneista luokanopettajista pitää Werbeck -harjoituksia perinteisinä steinerpedagogisina harjoitteina ja käyttävät niitä äänenavauksissaan. Honkonen itse ei pidä kyseisiä harjoitteita nimenomaisesti tärkeinä, kunhan ääni kuitenkin avataan ja lämmitellään ennen laulua.

”Werbeckin idea lähtee siitä, että hän oli oopperalaulaja, joka menetti väärän tekniikan vuoksi äänensä ja kehitti sitten itse oman laulutekniikan, jolla sai äänensä takaisin. Hän kehitti ”sointi-ideaalin” jossa koko keho soi ja resonoi. Äänentuotossa lähdetään liikkeelle hiljaisesta äänestä ja pyritään saamaan pitkällä prosessilla ääni ja koko olemus soimaan.” (Jyrki Honkonen.)

Steinerkoulussa on tavallista, että opetus kulkee jaksoissa ensimmäisestä luokasta alkaen (katso luku 4.2). Musiikissakin on näin ollen luontevaa tehdä opetuskokonaisuuksia ja jaksottaa opetusta. Honkonen kertoo jakavansa ison luokan pienempiin yksiköihin, jotka työstävät eri asioita. Yksilö- ja oppilaslähtöisyys pedagogiikassa sallii myös yksintyöskentelyn, Honkonen muistuttaa. Steinerkoulun opetussuunnitelmassa sanotaan yksilön huomioimisesta pedagogiikassa näin: ”Yksilöllisyyden huomioiminen konkretisoituu opetusmenetelmissä ja oppilasarvioinnissa, mutta koulutyössä ja koulurakenteissa (esim. luokkamuotoisuus) korostetaan yhteisöllisyyttä ja arvostetaan vahvasti inhimillistä vuorovaikutusta. Kasvatus- ja opetustyössä painotetaan toisten huomioimista, suvaitsevaisuutta ja hyvinvointia”. (LRSK perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 22.) Pienissä yksiköissä tehtävät työpajat ovat Honkonen kokemuksella tehokas ja motivoiva tapa saada oppilaat mukaan opetukseen (katso luku 5.1). Honkonen korostaa, että pelkästään työpajoilla ei voi toimia mutta välillä on hyvä keskittyä pienempiin kokonaisuuksiin.

”Laitan porukoita pienempiin yksiköihin tekemään erilaisia asioita, ellei ne sitten halua jotain pelkästään yksinään. Sekin on ihan relevantti vaihtoehto. Mutta (työpajat ovat) hyvin tehokas ja hyvin motivoiva tapa saada oppilaat mukaan. Pelkästään niillä ei voi toimia, mutta se on välillä hyvä ottaa joku kokonaisuus ja keskittyä vähäksi aikaa siihen. Vaikka joku teema tai joku kuuntelu, tai mikä tuntuu et lähtee. Mä yhä enemmän tai varmaan pikkuhiljaa vuosien varrella olen oppinut kuuntelemaan oppilaita sillä korvalla, että mitä sieltä nousee. Et mikä on se juttu mihin vois tarttua ja mitä vois viedä eteenpäin.” (Jyrki Honkonen.)

Honkonen muistuttaa, että aikanaan Steiner itse oli sitä mieltä, että ollakseen hyvä opettaja, täytyy opettajan itse tuntea opetettava asia perin pohjin. Honkonen jatkaa, että sen perusteella tehdään myös arviointi: miten opettaja itse opettaa ja lähestyy opetettavaa asiaa (katso luku 3.1.2). Musiikinopetuksesta steinerkouluissa Honkonen summaa, että se on musiikin opetusta, jonka taustalla on steinerpedagoginen ajattelu ja tietyt muodot ja tietyt sisällöt, jotka ovat vuosien varrella tulleet osaksi pedagogiikkaa. Kuitenkaan ”steinerkoulun musiikinopetus” ei Honkonen mielestä voi olla itseisarvo, ”eikä ole olemassa mitään steinerpedagogista musiikinopetusta piste”.

7.3 Steinerpedagoginen sisältö

Honkonen tuo esille, että Steinerkoulun musiikin opetussuunnitelman runko on pysynyt pääosin samana aina. Musiikin opiskelussa painotetaan myös käytännöllisyyttä ja käytännönläheisyyttä, kuten steinerpedagogiikassa muutenkin tehdään. Musiikkia lähestytään ilmiönä, kuten vaikkapa luonnontieteitä (katso luku 3). Musiikinopetuksen yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on Honkosen mukaan se, että oppilaat oppisivat kuulemaan ja kuuntelemaan toisiansa ja muita ihmisiä (katso luku 5.1). Musiikin katostaan kehittävän ihmisen sosiaalisuutta ja luovuutta sekä lisäävän iloa. Steinerpedagogiikassa kaikkien taiteiden tehtävänä on lisätä ihmisen kiinnostusta toiseen ihmiseen.

Honkosen luettelemat tärkeimmät käytännön opetusmenetelmät ja niissä esiin nousseet laulu, yhteinen työskentely ja oppilaan omien mahdollisuuksien huomiointi opetuksessa ovat steinerkoulujen musiikinopetuksen keskeisiä ja kantavia voimia (katso luku 5.1).

”Käytännöt muokkaantuvat varmaankin opettajien näkemysten, painotusten ja myös mielenkiinnon pohjalta. Kysymys on pitkälti didaktiikasta, jota ei varsinaisesti opeteta missään.” (Jyrki Honkonen).

Keskeistä steinerpedagogiikassa Honkosen mielestä on taideaineiden oppiaineet läpäisevä merkitys. Ikäkausiopetus ja -sisällöt huomioidaan ymmärtämällä, milloin tulevat kaanonit, milloin moniääninen laulu tai milloin vaikkapa lapsen kehityksessä tulee kriittisyysvaihe ja kuinka se tulee huomioida opetuksessa (katso luku 3.1). Rytmys sekä opetuksessa että vuodenkierrossa on tärkeätä ja lisäksi Honkonen korostaa, että steinerpedagogin tulee tunnistaa lapsen ja nuoren kehityskaari (katso luku 3.3).

”Mä käytin ainakin ihan omaa musiikillista harkintaani siinä mikä toimii ja mikä ei toimi” (Jyrki Honkonen).

Honkonen nimeää musiikin opetuksessa akustisen työskentelyn ja musiikin elementtien kohtaamisen kuuntelua ja oppilaiden omia kokemuksia painottaen tärkeäksi steinerpedagogiseksi menetelmäksi. Perinteiset steinerlaulut painottuvat alaluokille (1-3lk), joilla käytetään paljon pentatonisia lauluja (laulujen tekijöitä ovat

esimerkiksi Tuuli Pesonen ja Anja Rispe). Luokanopettajat soittavat usein Choroï -huilua luokkansa kanssa aamurutiinien yhteydessä. Kaikki steinerkoulun oppilaat ostavat ensimmäisellä luokalla pentatonisen Choroï -huilun ja kolmannella luokalla vastaavan diatonisen. Tällöin laulutkin muuttuvat pikkuhiljaa pentatonisista diatonisiksi. Perinteisten steinerpedagogisten pentatonisten laulujen lisäksi ohjelmistossa on paljon kansanlauluja ja kansanmusiikkia, joita Honkonen itse kertoo käyttävänsä mieluummin (katso luvut 5.1 ja 5.2).

”Kaikkihan on viime kädessä kiinni opettajan kiinnostuksesta ja inspiraatiosta” (Jyrki Honkonen).

Honkonen on sitä mieltä, että oppikirjat alkavat olemaan jo harvinaisuus koulujen musiikin opetuksessa. Useimmissa kouluissa on olemassa paljon vanhoja oppikirjasarjoja, mutta niiden käytön sijaan hän on etsinyt monista eri lähteistä sopivaa materiaalia oman opetuksensa tueksi. Musiikin oppikirjojen sisältöjä hyödynnettäessä Honkonen kehottaa opettajia käyttämään omaa musiikillista harkintaa siinä, minkälainen materiaali toimii tai ei toimi kunkin opettajan omassa opetuksessa. Honkonen kannustaa musiikinopettajia myös luottamaan omaan intuitioonsa materiaalia valitessaan. Hän muistuttaa, että on jokaisen opettajan henkilökohtainen päätös, minkälaista ohjelmistoa opettamilleen luokille valitsee (katso luku 3.1.1).

”Mutta steinerkoulussa muuten mä oon kyllä enemmänki kattonut niitä ikäkausisisältöjä: mitä millekin luokalle ja se on aikapitkälle henkilökohtainen päätös. Että katsoo mikä soveltuu, mikä ei sovellu, kun ottaa huomioon, vaikka sen että missä vaiheessa tulee kaanoneita ja missä moniäänistä laulua. Seiska-kaseilla on kriittisyysvaihe. Mutta kyl ne aikahyvin yks-yhteen menee sisällöllisesti sen kanssa kuten normipuolenkin kirjat. Ei niissä mun mielestä merkittävää eroa ole. Itse käytän mieluummin aikapaljon perinteistä kansanmusiikkia ja kansanlauluja.” (Jyrki Honkonen.)

Musiikin oppikirjat menevät hyvin yksin sisällöllisesti steinerpedagogiikan ikäkausiajattelun kanssa, eikä steinerkoulun ja peruskoulun musiikin oppiainesisällöissä ole merkittävää eroa. On hyvä soveltaa ja huomioida opetuksessaan ja käyttämässään materiaalissa myös oma kulttuuri sekä perinne (katso luvut 5.1 ja 5.2).

”On hyvä soveltaa siihen alueeseen missä ollaan. Meillä on erilainen kulttuuri kuin saksalaisilla tai australialaisilla tai jenkeillä. Vähän perinteen mukaan myöskin” (Jyrki Honkonen).

Suomessa on luontevaa käyttää musiikinopetuksessa kansanmusiikkia ja kansanlaulua, varsinkin alaluokilla (katso luvut 5.1 ja 5.2). Honkonen muistuttaa sen monipuolisuudesta ja mahdollisuuksista musiikinopetuksessa ja yhteismusisoinnissa. Varsinkin steinerpedagogiikkaan kehitetyt opetusmenetelmät ja instrumentit toimivat kansanmusiikin kanssa hyvin. Suomalaisessa pelimanni- ja näppärikultuurissakin on pääasia, että kaikki soittavat jotain, vaikka vaan yhtä ääntä, improvisoivat ja tekevät musiikkia yhdessä.

7.4 Pedagogiset soittimet

Steinerkouluissa soitetaan perinteisesti pedagogisista soittimista puista Choroï -huilua. Choroï -huilut ovat suurimmalla osalla alaluokkien luokanopettajista päivittäisessä käytössä (katso luvut 5.1 ja 5.2). Kuten steinerpedagogiikassa muutenkin, opettajat saavat kuitenkin päättää itse, ottavatko huilua mukaan omiin opetusrutiineihinsa vai eivät. Opettajien aamurutiinit voivat yhtä hyvin olla runoja tai muuta sanataidetta, toiminnallisuutta, mitä ikinä opettaja itse haluaa. Musiikin tunneilla luokka soittaa kuitenkin musiikinopettajan opastuksella Choroï -huilua. Oppilaat huoltavat, putsaavat ja öljyävät huilunsa itse ja valmistavat käsityötunneilla niille värikkäät säilytuspussit, joissa huilut kuljetetaan sitten esimerkiksi musiikintunneille.

Honkosen mielestä pedagogisiin soittimiin kuuluva Choroï -lyyra on enemmän päiväkoteihin ja esiopetukseen sopiva soitin. Choroï -lyyra on pentatonisessa vireessä, joten se sopii pentatonisen huilun kanssa hyvin yhteen. Lyyralla on helppo soittaa ja improvisoida, vaikka ei varsinaisesti osaisi soittaakaan. Näin oppilaat voivat jo hyvin varhaisessa vaiheessa päästä Honkosen tärkeiksi mainitsemien steinerpedagogisten musiikkikasvatusmenetelmien, improvisaation ja yhdessä tekemisen, pariin (katso luvut 5.1 ja 5.2). Steinerin kehittämässä hoitopedagogiikassa, eli kehitysvammaisille suunnatussa pedagogiikassa, Choroï -lyyrat ovat erittäin käytännöllisiä ja palkitsevia soittimia soittajilleen.

”Soittimiin on hyvin selvät lähestymistapansa, miten niitä soitetaan ja keskitytään erityisesti kuuntelun ja soinnin laadun kehittämiseen. Tärkeätä on sosiaalisuus ja improvisaatio ja yhdessä tekeminen. Soittimethan on hyvin omiaan siihen et niillä pystyy paljon tekee sitä improvisaatiohommia ilman et täytyy osata soittaa”. (Jyrki Honkonen.)

Alaluokilla soitetaan myös paljon kanteletta ja rytmisoittimia, ja tehdään paljon kehorytmejä. Steinerpedagogiikassa rytmillä on suuri merkitys ja sen merkitystä korostetaan myös musiikissa: rytmi on erikseen mainittu steinerkoulun musiikin opetussuunnitelmassa jokaisen luokka-asteen kohdalla.

Steinerkoulussa Choroï -huilua soitetaan yleensä kuudennelle luokalle asti. Huilua soittamalla on erittäin helppoa tutustua moniäänisyyteen ja opetella moniäänistä satsia. Erilaiset rytmiset harjoitteet tulevat huiluopetuksessa tutuiksi. Steinerkoulujen oppilaat tulevatkin usein hyvin taitaviksi huilunsoittajiksi, kun opettajat pitävät parhaimmillaan päivittäisillä harjoitteilla oppilaiden huilunsoittotaitoja yllä. Kuudennesta luokasta ylöspäin huilun soittaminen on Honkosen kokemuksen perusteella aika harvinaista ja toimii enää lähinnä solistisena soittimena. Huilu ei motivoi yläluokkalaisia enää samalla tavalla kuin alaluokilla. Choroï -huilun hyvä puoli on Honkosen mielestä kuitenkin se, että se on pehmeämpisointinen kuin monissa kouluissa käytetty perinteinen muovinen nokkahuilu (katso luku 3.2). Eli siinä on todella miellyttävä, pehmeä ääni, eikä koko luokan yhtäaikainen huilunsoitto tee kipeää korville, kuten vastaavien muovisten usein tekee.

Honkonen kertoo Choroï -soitinten olevan pohjoinen valtaus Pohjois-Saksasta, Ruotsista ja Tanskasta. Hän lisää, että Choroï -soittimia on paljon erilaisia: perkussiosoittimia, ksylofonityyppisiä soittimia, ääniblokkeja ja puupalikoita. Niiden lisäksi on grottasoitimet, eli jousisoitimet, kuten viulu ja sello. Puhallinsoittimista löytyvät huilut, joita ovat f- huilu ja d-huilu.

”D-huilu on aivan loistava soitin kun se soi matalalla rekisterillä niinku klarinetti ja ylhäällä niinkuin poikkihuilu. Se on mielettömän hyvä soitin, ei tosin mitenkään helppo soittaa.” (Jyrki Honkonen).

Honkonen tuo esille, että alun perin Choroï -soitimet on kehitetty terapiasoittimiksi. Ne ovat pehmeä- ja pyöreä-äänisempiä kuin perussoitimet. Sveitsissä ja Itävallassa on tehty paljon töitä myös musiikkiterapian saralla. Honkonen muistuttaa, että rajapinta

musiikin opetuksen ja terapian välillä on välillä aika häilyvä. Choro -perheeseen ei kuulu kosketinsoittimia, Honkonen huomauttaa. Perinteiset koulusoittimet, kuten piano, kitara ja ukulele, ovat luonnollisesti käytössä myös steinerkouluissa.

”Tosin niissäkin ois hyvä satsata laatuun mieluummin. Ukulelet on aika hirveän kuulosia jos ne ei ole tarpeeksi hyviä. Koska sen mä oon huomannut, että soitinten pitää olla laadukkaita opetuksessa, koska muuten ne ei kiinnosta ketään.” (Jyrki Honkonen).

Honkonen muistuttaa, että soittimilla voi improvisoida ilman että osaa varsinaisesti soittaa (katso luvut 5.1, 5.2 ja 5.4). Soittimiin ja niiden soittotapoihin on steinerpedagogiikassa hyvin selvät lähestymistapansa: soittamisessa keskitytään erityisesti kuuntelun ja soinnin laadun kehittämiseen. Soittimet soveltuvatkin Honkonen mielestä erittäin hyvin workshoppeihin ja improvisaatioihin, uusien soundien ja yhdistelmien etsimiseen. Steinerpedagogiikkaan kehitetyistä opetusmenetelmistä myös soittamisessa ja sen opettamisessa ovat tärkeitä improvisaation lisäksi sosiaalisuus ja yhdessä tekeminen.

7.5 Digitalisaatio osana steinerkoulun musiikinopetusta

Steinerkouluissa ollaan hyvin välinekriittisiä, eikä perinteisessä opetuksessa tietokoneita käytetä kuin vasta yläluokilla. Eli alaluokkien opettajilla ei ole luokissaan ollenkaan tietotekniikkaa: ei pöytäkoneita, älytauluja tai dokumenttikameroita. Vaikka steinerkouluissa painotetaan ihmisen ja ajattelun kehitystä ja sosiaalisen pääoman kasvattamista, maailma ympärillämme muuttuu kuitenkin rajusti ja nopeasti yhä digitaalisempaan suuntaan. Digitaaliset sovellukset voivat parhaillaan tukea ja kasvattaa lapsen luovuutta ja opettaa uutta. Lapsilla on nykyään myös aivan erilainen mahdollisuus vaikuttaa ja saada oma äänensä kuuluviin digitalisaation ansiosta.

”Aikanaan Steiner itse oli ehdottomasti sitä mieltä, että ollakseen hyvä opettaja, täytyy aina itse mennä sen asian ytimeen ensiksi eli täytyy tuntea opetettava asia perin pohjin” (Jyrki Honkonen).

Nykyisen opetussuunnitelman mukaan Honkonen käyttää opetuksessaan tietotekniikkaa: oppilaiden omat puhelimet, koulun laitteisto sekä

musiikkisovellukset ovat käytössä osana opetusta (katso luku 3.4). Honkonen on parhaillaan itse tekijänoikeusjärjestö Teoston järjestämässä koulutuksessa mukana.

”Mä teen nykyisen opsin mukaan myös näitä GarageBand- juttuja, eli mikä tekee studioluokan tavaraa iPadin ohjelmalla. Itseasiassa mä oon just tämmösessä pienessä Teoston järjestämässä koulutuksessa mukana. Että otan mielelläni tän homman hanksaan!” (Jyrki Honkonen.)

Honkonen korostaa, että kunta päättää mitä kouluissa opetetaan ja kunnalla on myös strategia, jota kouluissa noudatetaan. Honkonen pitää digitalisaatiota isona asiana yhteiskunnassa ja opetuksessa tällä hetkellä. Suuressa osassa kouluja suhtaudutaan penseästi koko tietotekniikkaan, jolloin se näkyy negatiivisena asenteena koko digitalisaatiota kohtaan, vai siinä on paljon myös positiivista, ihmisiä yhdistävää voimaa.

”Mutta mulla on semmoinen tunne, että valitettavasti aika isossa osassa kouluja tähän suhtaudutaan vähintäänkin nihkeesti koko tietotekniikkaan ja silloinhan se näkyy siinä asenteena, silloin sitä ei uskalleta myöskään lähestyä eikä osata käyttää opetuksessa, koska ei tiedetä miten se toimii. Eikä löydetä niitä positiivisia opetuksellisia hyötyjä, mitä siinä voi olla.... Steinerkoulut ei voi olla toteuttamatta sitä, mikä on opsin lähtökohta. Sitä on tultava mukana, haluttiin tai ei.” (Jyrki Honkonen.)

Steinerkoulun musiikin opetussuunnitelman runko on pysynyt pääosin samana kuin se on aina ollut, Honkonen korostaa. Käytännöt muokkaantuvat varmaankin opettajien näkemysten, painotusten ja myös mielenkiinnon pohjalta. Honkonen on sitä mieltä, että Steinerkoulut eivät voi olla toteuttamatta sitä, mikä on opetussuunnitelman lähtökohta. Hän toteaa, että koulujen on tultava kehityksen mukana, haluttiin tai ei. Koulujen täytyy panostaa kunnollisiin tv-t-laitteisiin, sillä digitalisaatio on yksi uuden opetussuunnitelman lähtökohdista. Honkonen on itse parhaillaan lanseeraamassa digikoulutusta steinerkoululle musiikin opetukseen. Hän arvelee, että sille olisi oikeasti tarvetta ja kysyntää, mutta sisältöä pitäisi vielä hieman pyöritellä pedagogisesti.

7.6 Haasteet musiikinopetuksessa

Musiikinopettajan suurimmiksi haasteiksi Honkonen listaa oppilaan yksilöllisten kykyjen, vahvuuksien ja kehityksen ymmärtämisen. Opettajan täytyy muistaa ottaa huomioon, että oppilas pystyy mahdollisimman hyvin omista lähtökohdistaan

kohtaamaan ja kokemaan musiikin ja musiikin tekemisen sekä yksin että yhdessä ryhmän mukana.

Steinerkouluissa kaikki ryhmät ovat sekaryhmiä ja lähtökohdiltaan hyvin heterogeenisiä, eikä se ole Honkosen mielestä tuonut opetukseen mitään erityistä haastetta. Kaikkien kanssa tehdään kuitenkin tietyllä tavalla töitä: Honkosen mainitsema yksilöllinen ohjaus steinerkoulun yhtenä tärkeimmistä opetusmenetelmistä (katso luku 7.2) korostuu musiikinopetuksessakin. Jokaisella oppilaalla on hyvin erilaiset lähtökohdat musiikin opiskeluun. Osalla on harrastuneisuutta ja määrätyn laista musiikillista kyvykkyyttä on enemmän, osalla vähemmän.

”Mun kaikki ryhmät on sekaryhmiä: eritysten tuen oppilaita ja muita inkluusiossa. En koe, että se hirveesti on mulle mitään haasteita tuonu, koska periaatteessa mä oon tottunu steinerissa jo siihen, että ryhmät on hyvin heterogeenisiä lähtökohdiltaan.” (Jyrki Honkonen.)

Steinerpedagogiikassa on tärkeää, että jokainen oppilas pystyy, omista lähtökohdistaan osallistumaan mahdollisimman monipuolisesti musiikin opiskeluun (katso luku 5.1). Steinerpedagogiikan yksilökeskeisyys tukee jo lähtökohtaisesti erilaisten oppijoiden oppimista sekä kannustaa jokaista yksilöä osallistumaan juuri niillä taidoilla, mitä hänellä on. Steinerpedagogiikassa oppilaita ei jaotella osaamisen perusteella eikä korosteta oppilaiden tasoeroja. Esimerkiksi päästäkseen kuoroon, ei oppilaan täydy osata laulaa puhtaasti vaan hän saa laulaa juuri sillä äänellä, mikä hänellä on. Kuorossa laulaminen on kuitenkin pääasiassa sosiaalinen tapahtuma, jossa oppilas saa olla laulaen vuorovaikutuksessa muiden oppilaiden kanssa, samassa kuoroyhteisössä.

”Puhelimet ja nää härpäkkeet kyllä tuo ihan oman työnsä siihen. Jos ei halua hyödyntää pädejä tai puhelimia tässä hommassa, niin sitten on parempi pitää ne kokonaan poissa. Koska sitten ne vaan häiritsee”. (Jyrki Honkonen.)

Oppilaiden omat puhelimet ja älylaitteet aiheuttavat usein kouluissa oppitunneilla häirintää. Opettajalle tilanteet ovat usein haastavia ja teettävät turhaa lisätöitä. Monissa steinerkouluissa laitteet kerätäänkin oppilailta tunnin alussa pois. Honkosen oppilaat käyttävät kuitenkin oppitunneilla älylaitteita ja niihin saatavia

musiikkisovelluksia. Mikäli opettaja itse päättää olla käyttämättä opetuksessa oppilaiden älylaitteita apuna, kannattaa ne Honkosen mielestä kerätä pois.

8 POHDINTA

Tutkielmani *Steinerpedagogiikka ja musiikinopetus* tavoitteena oli selvittää, mitä steinerkoulun musiikinopettajan työ on käytännössä ja millaisia ovat steinerkoulun musiikinopettajan tärkeimmät ominaisuudet. Tutkimuksen avulla pyrin pohtimaan steinerpedagogiikan ja steinerkoulun musiikin opetussuunnitelman asettamia perusteita suhteessa steinerkoulun musiikinopetuksen käytänteisiin.

Tutkimuskysymykseni muotoutui seuraavanlaisiksi: *"Miten steinerpedagogiikka toteutuu steinerkoulujen musiikinopetuksessa?"* Lisäksi analyysitulosten teemoista nousi kaksi hyvin keskeistä asiaa, jotka nostin myös tutkimuskysymyksiksi: *"Minkälaiset opetusmenetelmät ja opettajan ominaisuudet ovat tärkeitä steinerpedagogiikassa?"* ja *"Minkälaisia ovat steinerpedagogiset opetussisällöt?"* Olin kiinnostunut myös muiden steinerkoulun musiikinopettajien opettajaksi kasvun poluista. Tutkiellani pyrin selvittämään mahdollisimman syvästi, miten ja mistä elementeistä steinerkoulun musiikinopettajuus rakentuu.

Tutkielmani perusteella jokainen Suomen steinerkoulu rakentaa itse oman opetussuunnitelmansa. Päätin rajata tutkimustani niin, että vertaan haastattelusta nousseita tuloksia steinerpedagogisten lähdemateriaalien lisäksi Lahden steinerkoulun opetussuunnitelman määrittämiin käytänteisiin ja menetelmiin, sillä Jyrki Honkonenkin teki pisimmän steinerkoulun musiikinopettajan uransa nimenomaan Lahden steinerkoulussa.

Tutkimukseni vastasi mielestäni asettamiini tutkimuskysymyksiin hyvin. Jokainen haastattelusta noussut teema sisältöineen oli löydettävissä myös teorialähteistä. Keskeisiksi steinerkoulun musiikinopetusmenetelmiksi nousivat Honkosen haastattelun perusteella improvisaatio, säveltäminen, ryhmäprosessit ja tiimityö, sekä yksilöllinen ohjaus ja laulu. Teoriatausta tukee vahvasti Honkosen käsityksiä: steinerpedagogiikan tärkeimmiksi opetusmenetelmiksi nousivat teorialähteiden pohjalta yksilöllisyyden huomiointi opetuksessa, vuorovaikutus ja ryhmätyöt.

Taideopetuksessa nostettiin lisäksi improvisaation, eläytymisen, toiminnallisuuden ja musiikissa vielä tarkemmin laulun ja säveltämisen keskeisyyttä.

Tärkeimmiksi opettajan ominaisuuksiksi steinerpedagogiikassa haastattelun perusteella valikoituivat oppilaslähtöisyys, tunneälyn hallinta, empatian ja kokonaisuuksien hallintakyky sekä se, että opettaja on opettajuuden lisäksi myös taiteilija ja opettaminen itsessään on taidetta. Teoria tukee väittämiä ja paljasti, että steinerpedagogiikka toteutuu musiikinopetuksessa ihan samalla tavalla, kuin muussakin steinerkoulun opetuksessa: kokonaisvaltaisesti ja steinerpedagogiikan asettamien reunaehtojen mukaisesti. Teoriasta selvisi, että steinerpedagogisessa kirjallisuudessa käytetään usein opetustaiteilija- nimikettä.

Honkonen mainitsi haastattelussaan useaan otteeseen, että opettajan tulee verkostoitua, ottaa selvää asioista ja oppia uutta jatkuvasti. LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmasta kävi myös ilmi, että steinerkoulun opettajuus on erittäin intensiivistä, jatkuvassa vuorovaikutuksessa oppilaiden ja opettajien kanssa tapahtuvaa, yksilöllistä huomiointia ja kannustusta vaativaa työtä, jonka pohjalla vaikuttavat Steinerin käsitykset ihmisen kasvusta. Lähteistä ilmeni myös steinerkoulujen opettajien aktiivinen kouluttautuminen ja luennointi, sekä jatkuvan oppimisen ihanne.

Steinerpedagogiset opetussisällöt pohjasivat tulosten perusteella vahvasti omaan kulttuuriimme. Kansanmusiikki, pentatoniikka, traditiot ja historia, sekä taidemusiikin tärkeys painottuivat Honkosen vastauksissa. Pedagogisten soitinten tärkeys ja käyttö osana opetusta korostui myös. Tuloksista selvisi, että jakso-opetus toimi musiikin opetuksessa hyvin: teemoja ja työpajoja on hyvä toteuttaa, joskaan opetus ei saa perustua pelkästään niihin. Samoin laulun ja äänenhuollon tärkeys korostui tuloksissa ja nousikin sekä opetusmenetelmänä että sisällöllisesti tärkeimmäksi elementiksi, improvisaation ja kuuntelemisen lisäksi. Samoja elementtejä ja sisältöjä painotettiin teoriassa. LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) korostuivat kaikkien luokka-asteiden kohdalla laulun ja kuuntelun sekä kuulemisen tärkeys. Kansanlaulu, traditio musiikissa, pentatoniikka

ja siitä kumpuava historia mainittiin tärkeinä osa-alueina LRSK:n perusopetuksen opetussuunnitelman (2016) opetussisällöissä myös kaikilla luokka-asteilla.

Tulosten perusteella *steinerpedagogiikka toteutuu steinerkoulun musiikinopetuksessa kokonaisvaltaisena*. Steinerpedagogiikka on pohjalla kaikessa toiminnassa, mutta jokainen opettaja määrittelee itse opettajuutensa. Teoria vahvistaa ajatuksen, sillä steinerpedagogiikassa yksilölähtöisyys ja opettajan vapaus - ja vastuu - ovat pedagogiikan peruspilareita. Opetus toteutuu steinerkouluissa jokaisen koulun oman opetussuunnitelman suuntaviivojen ja sisältöjen mukaisesti, kuitenkin edellä mainittu opettajan vapaus huomioon ottaen. Opetusmenetelmät ja sisällöt ovat tulosten mukaisesti vahvasti steinerpedagogisia, vuorovaikutukseen ja kannustavaan palautteeseen nojaavia. Perinteen ja tradition merkitys ja tärkeys nousi esiin sekä teoriassa että tuloksissa.

Tulevia tutkimuksia aiheestani on Jyrki Honkosen väitöskirja "*Variations on the Idea of Learning - Benchmarking the Interface between Finnish Secondary School and Waldorf School Education*". Tutkimuksessaan Honkonen tarkastelee steinerkoulun ja perusopetuksen yläluokkien rajapintoja musiikin opetuksen suhteen improvisaatiomenetelmän kautta. Itseäni kiinnostaisi tutkia vielä steinerkoulun musiikinopetusta laajempänä ilmiönä, esimerkiksi koko Suomen steinerkouluja kattavana tutkimuksena.

LÄHTEET

- Anttila, E. (2017). Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja. Osoitteessa <https://disco.teak.fi/anttila/Luettu> 17.5.2020.
- Dahlström, M. & Teräsvirta, M. (2014). *Kasvatus on taidetta*. Vaasa: Ciris.
- van Gelder, T. (2004). *Maailma löydettävänä: 12 aistia ja havainnoiminen*. Fenomenologia. Snellman-korkeakoulun julkaisusarja 2006.
- Gergen, K. J. (2009) *Relational Being. Beyond Self and Community*. Oxford: University Press.
- Harvey, K. & Horton, L. (1977). *Bloom's Human Characteristics and School Learning*. Artikkelelehdessä Phi Delta Kappan Vol.59 nro.3. Osoitteesta https://www.jstor.org/stable/20298895?read-now=1&seq=2#page_scan_tab_contents Luettu 17.5.2020
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino 2000.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2017). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kauppila, R. (2007). *Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiiviseen oppimiskäsitykseen*. Opetus 2000. Juva: PS-kustannus.
- Kazepides, T. (2010). *Education as Dialogue. Its Prerequisites and Its Enemies*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita.
- Lahden Rudolf Steinerkoulun perusopetuksen opetussuunnitelma. (2016). Osoitteessa: https://drive.google.com/file/d/1wONMaNO7D2k6wRv_IiwujCCNwUWL5Fwq/view Luettu 17.5.2020
- Lehtomaa, M. (2006). *Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen*. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (2006). *Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy.
- Marton, F. & Booth, S. (1997). *Learning and Awareness*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Paalasmaa, J. (2019). *Steinerkoulun ABC : Leikistä luovaan ajatteluun*. Helsinki: Into.

Rauste-von Wright, M. von Wright, J. & Soini, T. (2003). *Oppiminen ja koulutus*. Helsinki:WSOY.

Rawson, M. & Richter, T. (2006). *Steinerkoulun kansainvälinen opetussuunnitelma*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Steiner, R. (2004). *Lapsen kasvatustieteiden kannalta*. Porvoo: Suomen antroposofinen liitto.

Steiner, R. (1980). *Vapauden filosofia*. Jyväskylä: Gummerus.

Steiner, R. (1984). *Musiikin olemus*. Suom. R. Suurla. Tampere: Antroposofinen työkeskus.

Steinerkasvatus. Eurytmia (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/oppiaineet/eurytmia> Luettu 17.5.2020

Steinerkasvatus. Mielikuvaopetus (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/metodit/el%C3%A4v%C3%A4t-mielikuvat> Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Mitä eroa? Mitä samaa? (2020). Steinerkasvatuksen liitto.
Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/lyhyesti/mit%C3%A4-eroa> Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Mitä maksaa? (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/lyhyesti/mit%C3%A4-maksaa> Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Muotopiirustus (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/oppiaineet/muotopiirustus> Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Opetus (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/opetus>
Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Rytmisyys opetuksessa (2020). Steinerkasvatuksen liitto.
Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/metodit/ro>
17.5.2020

Steinerkasvatus. Steinerpedagogiikasta (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:
<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta> Luettu:
17.5.2020

Steinerkasvatus. Tarvikkeet ja materiaalit (2020). Steinerkasvatuksen liitto.

Osoitteessa:

<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/oppiaineet/tj>
[m](#) Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Temperamenttikasvatus (2020). Steinerkasvatuksen liitto.

Osoitteessa:

<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/metodit/t>
Luettu: 17.5.2020

Steinerkasvatus. Yhteistyö (2020). Steinerkasvatuksen liitto. Osoitteessa:

<https://peda.net/steinerkasvatus/tietoa2/steinerpedagogiikasta/perusta/yhteisty%C3%B6> Luettu: 17.5.2020

Stenberg, K. (2011). *Riittävän hyvä opettaja*. Juva: PS-kustannus.

Sädekoski, M.(2020). Alkuperäinen julkaisuvuosi tuntematon. Steinerops pääpiirteissään. Osoitteessa:

<http://www.lahdensteiner.fi/luokat-1-9/opetussuunnitelma> Luettu: 17.5.2020

Uusikylä, K. (2005) *Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. Opetus 2000. Keuruu: PS-kustannus.